

Toponimia d'Arièja

Al sud del Plantaurel:

Savartés, Conserans e tèrras vesinas.

Estudi de la jaça bascoïda.

Nòtas e remarcas

Ièra PARTIDA

Felip Carbona

Era existència der Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana, e aguesta publicacion, son possibles gràcies ara ajuda de:

Generalitat de Catalonha

Departament de Cultura

Departament de Justícia

Gobierno de España

Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades

Deputacion de Barcelona

Deputacion de Lhèida

Institut d'Estudis Ilerdencs

Baqueira Beret S.A.

Ajuntament de Naut Aran

Tolo&Associats

Donacions privades

Era seccion aranesa der Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia aranesa dera lengua occitana ei formada per Jusèp Loís Sans, Angelina Cases, Ròsa Maria Salgueiro, Miquèu Segalàs, Jèp de Montoya, Elvira Riu, Lourdes España, Bernat Arrous e Tonho Castèt. Formen era seccion standard Joan Salas Lostau, Patrici Pojada, Jacme Taupiac, Florian Vernet Felip Carbona, Claudi Balaguer e Franc Bardou.

© Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana

1èra edicion: Abriu 2026

DL: L 377-2026

Imprés en Arts Grafiques Bobalà

Bibliografia

I. Dictionaris de lenga, manuals e gramaticas

1. Resurrección María de AZKUE

Diccionario Vasco – Español – Francés

Ed. La Gran Enciclopedia Vasca – Bilbao (1969)

Edicion originala de 1905 – 1906

Dos tòmes: XLVIII + 562 p e 590 p.

Notam: R.M. A. I e R.M. A. II

2. Piarres CHARRITTON

Hiztegia – Dictionnaire

Euskara – Frantsesa; Frantsesa – Euskara

Basque. Français; Français – Basque

Ed. Elkarlanean – Donostia – Baiona (2001) 587 p.

Notam: P. Ch.

3. Jacques ALLIÈRES

Manuel pratique de Basque

Ed. Picard. Paris (1979) 262 p.

Notam: J. A.

4. Junes CASENAVE – HARIGILE

Hitzegia II. Eüsquera. Français

Ed. Hitzak. Ossas. Suhare 64470. (1993) 560 p.

Xiberotar eüskaletik abiatzez

Notam: J. C.H.

5. Pierre LAFITTE

Grammaire Basque (Navarro. Labourdin littéraire)

Ed. Amis du Musée basque et Ikas. Bayonne (1962) 490 p.

Notam: P. L.

6. Abbé AROTÇARENA

Grammaire Basque

Ed. Mame Tours (1951) 212 p.

Notam: A. A.

7. Louis ALIBERT

Dictionnaire Occitan-Français

Ed. Institut d'Etudes Occitanes. Toulouse (1981). 702 p.

Edicion originala: 1966.

Notam: D. A.

8. Loïs ALIBÈRT

Gramatica Occitana

Ed. C.E.O. Montpelhièr (1976) XXXVIII + 532 p.

Edicion originala: 1935 – 1937. S.E.O: 2 Vol. 243 p e 258 p.

Notam: G. A.

9. André LAGARDE

Le trésor des mots d'un village occitan

Encara n'i a...

Ed. L'autor e I.E.O – Aude – Carcassonne (1991 e 1994). 282 p. e 114 p.

Notam: D. L. 1 e D. L. 2.

10. Adelin MOULIS

Dicciunari lengodoucian-francés

Dictionnaire languedocien-français

Ed. L'autor – Verniolle 09340 (1978) 316 p.

Notam: D. M.

II. Autris diccionaris de lenga consultats

1. Pompeu FABRA

Diccionari General de la Llengua Catalana

Ed. Antoni López Llansàs. Barcelona (1968) XXXIX 1764 p.

Edicion originala: 1932

Notam: D. F.

2. Joan COROMINES

Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana

Ed. Curial Barcelona (1995)

9 Volumes: XLVII + 850 p; 1120 p; 1054 p; 962 p; 996 p; 978 p; 1008 p;

1000 p; 624 p.

Notam: DECLC I a DECL IX

3. Simin PALAY

a) Dictionnaire du Béarnais et du Gascon Modernes

Ed. C.N.R.S Paris (1961) XII + 1010 p.

b) Supplément de la première édition 1974 32 p.

Notam: S. P. e S. P. Sup.

4. Pèir MORÀ

Diccionari Tot en gascon

Ed. des régionalismes. Cressé 17160 (2011) 430 p.

Notam: P. M.

III. Geografia lingüística

1. Jean SEGUY (direccion)

Atlas linguistique de la Gascogne

Ed. C.N.R.S. (1954-1973)

Notam: A.L.G.

2. Xavier RAVIER (direction)

Atlas linguistique du Languedoc Occidental

Ed. C.N.R.S. (1978-1993)

Notam: A.L.L.Oc.

3. Pierre BEC

Les interférences linguistiques entre gascon et languedocien dans les parlers du Comminges et du Couserans

Ed. Presses Universitaires de France. Paris (1968) 367 p. + Album de planches.

Notam: P.B.

4. Manuel COMPANYS

Le «l» interdental ariégeois

Publications du palais de Roure. Avignon (1957) (p. 226 a 231)

Notam: M. C.

5. Jòrdi DELEDAR – Patrici POUJADE

L'occitan parlé en Ariège

Ed. Cercle Occitan Prospèr Estieu. Pàmias (2001) 80 p.

Notam: J. D. – P. P.

6. Jean-Pierre LAURENT

Le dialecte de la vallée de Massat

Ed. de l'autor (2001) 176 p.

Notam: J.P. L.M.

7. Jean-Pierre LAURENT

Le dialecte gascon d'Aulus

Ed. de l'autor (2002) 172 p.

Notam: J.P. L.A.

8. Jean-Pierre LAURENT
Les dialectes du Séronais
Ed. de l'autor (2002) 248 p.
Notam: J.P. L.S.

IV. Documents de referència

1. Joan COROMINES
Estudis de Toponímia Catalana
Ed. Barcino-Barcelona (1965). 2 Volumes: 282 p e 348 p.
Notam: J. C. I e J. C. II

2. Joan COROMINES
Entre dos llenguatges
Ed. Curial. Barcelona (1976). 3 Volumes. Lo segond volume. 240 p.
Notam: J. C. III

3. Joan COROMINES
Du nouveau sur la toponymie occitane
Dins: Beiträge zur Namenforschung 8. Heidelberg (1973) p. 193 a 308.
Notam: J. C. IV

4. Jean-Baptiste ORPUSTAN
Nouvelle Toponymie Basque
Ed. Presses Universitaires de Bordeaux (2006) 246 p.
Notam: J.B. O. 1

5. Jean-Baptiste ORPUSTAN
Corrièrs del 19.7.2016, 24.2.2019, etc.
Notam: J.B.O. 2

6. Philippe OYHAMBURU

Euskal Deituren Hiztegia

Ed. Hitzak Ossas-Suhare (1991). 3 Volumes 2363 p.

Notam: Ph. O. I; Ph. O. II; Ph. O. III

7. Patrici POJADA

Repertòri toponimic de las Comunas de la Region de Mièg-jorn-Pirenèus

Ed. Loubatières – Portet sur Garonne (2009) 136 p.

Notam: P. P. M.P

8. Patrici POJADA

Dictionnaire toponymique de l'Ariège

Ed. I.E.O. Arièja – Pàmias (2021) 550 p.

Notam: P. P.

V. Estudis Toponimics Consultats

1. Manuel ANGLADA i FERRAN

Arrels d'Andorra

Ed. Andorra – Andorra la Vella (1993) 382 p.

Notam: M. A.

2. François BABY

Petite Hydronimie Ariégeoise

Bulletin de la Société Ariégeoise des Sciences, Lettres et Arts (1975)

Ed. S.A.S.L.A. Foix (1975) (p. 5 a 99)

Notam: F. B.

3. Bénédicte BOYRIE-FENIÉ

Dictionnaire toponymique des Communes. Landes et Bas-Adour

Ed. Cairn – Pau (2005) 288 p.

Notam: B. B.F. L.

4. Bénédicte BOYRIE-FENIÉ

Dictionnaire toponymique des Communes. Gironde

Ed. Cairn – Pau (2008) 408 p.

Notam: B. B.F. G.

5. Alfred DAUZAT – Charles ROSTAING

Dictionnaire des noms de lieux de France

Ed. Larousse – Paris (1963) XII + 740 p.

Notam: D. R.

6. François FALC'HUN

Les noms de lieux Celtiques. Deuxième série. Problèmes de doctrine et de méthode

Ed. Armoricales – Rennes (1970) 208 p.

Notam: F. F.

7. Michel GROSCLAUDE

Dictionnaire toponymique des Communes du Béarn

Ed. Escòla Gaston Febus – Pau (1991) 416 p.

Notam: M. G. I

8. Michel GROSCLAUDE et Jean-François LE NAIL

Dictionnaire toponymique des Communes des Hautes-Pyrénées

Ed. Conseil Général des Hautes-Pyrénées – Tarbes (2000) 348 p.

Notam: M. G. II

9. Ernest NEGRE

Toponymie générale de la France

Ed. Droz – Genève. 3 Volumes (1990-1991-1991) 1858 p. en tot

Notam: E .N. I; E. N. II; E. N. III

10. Ernest NEGRE

Etudes de linguistique romane et toponymie

Ed. Collège d'Occitanie. Toulouse (1984) 228 p.

Notam: E. N. IV

VI. Autris obratges e articles

1. Annuaire de l'Ariège – 1905

Ed. Imprimerie Pomiès – Foix (1905) 704 p.

Notam: AN. A

2. Miquèl AUDOIÈR

Los gentilicis sense sufixe

Lo Gai Saber n° 553. Prima de 2019 – Tolosa p.110 a 112

Notam: M. A.

3. Felip CARBONA

Sus la toponimia de Savartés

Lo Gai Saber n° 554. Estiu de 2019 – Tolosa p. 96-97

Notam: F. C.

4. José Miguel de BARANDIARAN

**Dictionnaire illustré de mythologie basque. Traduit et annoté
par Michel DUVERT**

Ed. Elkar. Donostia – Baiona (1993) 372 p.

Notam: J.M. B.

5. Casimir BARRIÈRE-FLAVY

La Baronnie de Miglos

Ed. Lacour – Nîmes (2001) 240 p.

Edicion originala: 1894

Notam: C. B.F.

6. Jérôme BONHÔTE

Forges et forêts dans les Pyrénées Ariégeoises

Ed. Pyrgraph – Aspet (1998) 338 p. + cartes

Notam: J. B.

7. Jean-Claude DINGUIRARD

Notes Aquitaines

Via Domitia n° 27 (1982-1) – Toulouse p. 57-70

Ed. Université de Toulouse II-Le Mirail (1982)

Notam: J.C. D.

8. Arnaud ESQUERRIER et MIÈGEVILLE

Chroniques romanes des Comtes de Foix (15e siècle)

Veire Félix PASQUIER et Henri COURTEAULT (n° 21)

9. Didier GALOP

La forêt, l'homme et le troupeau dans les Pyrénées

Ed. Université de Toulouse II-Le Mirail – Toulouse (1998) 285 p.

Notam: D. G.

10. F. GARRIGOU, de Tarascon (Ariège) et H. FILHOL

Dans les cavernes des Pyrénées Ariégeoises

Ed. LACOUR – Nîmes (1998) 77 p. + planches

Edicion originala: Âge de la pierre polie dans les cavernes... (1866)

Notam: F. G. – H. F.

11. Isaure GRATACOS

Femmes pyrénéennes

Ed. Privat – Toulouse (1987) 256 p.

Notam: I. G.

12. Florence GUILLOT

Monographies Villageoises en Sabarthès

Ed. Lacour – Nîmes (1999) 506 p.

Notam: F. G.

13. A. C.

Le mystère des grottes fortifiées en Haute-Ariège

La Gazette Ariégeoise n° 311 – 2 août 2019 1 p.

13 bis. L. G.

L'extraordinaire grotte fortifiée de Niaux

La Dépêche du Midi – Vendredi 9 août 2019 1 p.

13 e 13 bis fan referéncia a descubèrtas recentas de F. GUILLOT al-dessús de Savart, jol CAP de la LESSA.

14. Josefa INTXAUSTI

Euskara, la langue des Basques

Ed. Elkar. Donastia – Baiona (1992) 232 p.

Notam: J. I.

15. Robert JOLIBERT

La population de l'Ariège de l'an XII à 1982

Bulletin de la S.A.S.L.A (1984) – Foix p. 113-172

Notam: R. J.

16. Donatien LAURENT

Aux sources du BARZAZ-BREIZ. La mémoire d'un peuple

Ed. ArMen. Le Chasse Marée – Douarnenez (1989) 340 p.

Notam: D. L. 1

17. Donatien LAURENT

Parcours d'un ethnologue en Bretagne

Ed. Emgleo-Breiz-Brest (2012) 326 p. + disc

Notam: D. L. 2

18. Célestin MAFFRE

Orlu – Mon village des étoiles

Ed. de l'autor (1982) 238 p.

Notam: C. M.

19. Didier MIROUSE

Géographie castrale de la Haute-Ariège au Moyen-Âge central

Dins (p. 109 a139)

Florence GUILLOT (direccion)

Châteaux pyrénéens au Moyen-Âge

Ed. La Louve – Cahors (2009) 398 p.

Notam: D. M.

20. Nicanor NABARTE-IRAOLA

Diccionario de Apellidos vascos

Ed. Txertoa – San Sebastián (1989) 300 p.

Notam: N. N.

21. Félix PASQUIER. Henri COURTEAULT

Chroniques Romanes des Comtes de Foix composées au XVe siècle

Ed. Lacour – Nîmes (1999) XXVII + 192 p.

Demoradas ineditas al sègle XV. L'edicion originala es de 1895; en çò de:

Gadrat (Foix); Privat (Toulouse); Picard (Paris); Ribaut (Pau)

Notam: C. R.

22. Louis PUJOL

1. **Fialutos e fiutarols** (1966) 220 p.

2. **Countes de las agals** (1967) 332 p.

3. **Miclos a las aurièros del tems bièlh** (1970) 228 p.

4. **Les Janirets** (1980) 282 p.

Ed. de l'autor – Norjat

Lo n° 4 es un roman. Janiret es l'escais de la familha Pujòl.

Notam: L. P. 1; L. P. 2; L. P. 3; L. P. 4

23. Xavier RAVIER

Le récit mythologique en Haute-Bigorre

Ed. Edisud-C.N.R.S. – Aix-en-Provence (1986) 310 p.

Notam: X. R.

24. Gerhard ROHLFS

Le Gascon. Etudes de philologie pyrénéenne

Ed. Max Niemeyer Verlag – Tübingen (1970) 248 p. + cartes

Notam: G. R.

25. Jacques SESIANO

Une arithmétique médiévale en langue provençale

Centaures. Vol. 27 (1984) p. 26-75 (Lo tèxte es de Pàmias)

Notam: J. S. 1

26. Jacques SESIANO

L'arithmétique de Pamiers. Traité mathématique en langue d'oc du XVe siècle

Ed. Presses Polytechniques et Universitaires Romandes – Lausanne (2018) 380 p.

Notam: J. S. 2

VII. Obratges a consultar ambe esperit critic

Fins ara citam dins la bibliografia los documents sense comentaris. Es pas lo lòc de ne far.

Citem ara quatre estudis, tròp sovent citats. Direm, sense trantalhar, que **valon pas res**.

Puèi, per quitar lo seriós, senhalarem **asenadas a se'n rire**. La toponimia es un terren dangierós que ne fa caire mai d'un. Mas entre las errors n'i a que son **borricadas** de prumièra.

Sabèm que dins nòstre estudi i a fòrça ipotèsis. Entre elas unas aventuradas. Avançam en romegàs, en desbosigar. Segur qu'errors n'i a tanben mas d'una altra farina.

1. Jacques LEMOINE

Toponymie du Languedoc et de la Gascogne

Ed. Picard – Paris (1975) 268 p. + mapas

Notam: J. L. 1

2. Jacques LEMOINE

Toponymie du Pays Basque Français et des Pays de l'Adour

Ed. Picard – Paris (1977) 370 p. + mapas

Notam: J. L. 2

3. Robert MAUMONT

Les Pays de Foix et de Tarascon sur Ariège. Les noms de leurs lieux-dits. Villages et hameaux. Leurs significations

Ed. Association de recherche d'histoire linguistique régionale – Toulouse (2006) 112 p.

Per la toponimia es un *deliri total*.

Notam: R. M.

4. Paul VITEAU

Toponymie de l'Ariège

Tercer congreso internacional de Estudios pirenaicos – Zaragoza (1957). Publicat dins :

Pireneus (1957) p. 105-190

Cap asenadas de las bèlas.

Notam: P. V. 1

5. Paul VITEAU

a/ Monographie historique de la commune de Saurat

b/ Toponymie de Saurat

Notam: P. V. 2 e P. V. 3

Sembla que los dos articles sián ineditos. Lor valor per la toponimia es plan, plan flaca.

Me permetretz de citar Joan Coromines. Aquí çò qu'escrivi dins J. C. IV (p. 225; nòta 92):

«M. Paul Viteau a publié il y a une douzaine d'années un petit livre sur la toponymie de l'Ariège qui pourrait rendre quelques services élémentaires mais qui réunit quelques matériaux plus ou moins utiles avec bien d'autres de seconde main, tirés de sources sans valeur et aux formes inexactes. Malheureusement l'auteur avait bien peu de critique, et il ne savait guère que le français avec un peu d'espagnol, moins encore de catalan et pas du tout de langue d'oc ni de dialectologie patoise.»

Tot es dit. Avèm pas res a apondre. Paure país nòstre...

6. Samuel SADAUNE

Midi-Pyrénées (Itinéraires et découvertes)

Ed. Ouest-France (2002) 128 p.

I aprendretz (p. 16-17) que, per anar dins lo reiaume d'Aragon, los Òmes Bons catars passàvan pel **Col de la Frau (la femme)**.

Doás errors:

—Es pas un **pòrt** mas una **garganta**, un **desfilat**

—Es pas d'**alemand** mas d'**occitan**

Trobaretz la resposta condreita dins L. Alibèrt.
Veire D. A. (p. 410)
Notam: S. S.

7. René WEIS

Les derniers cathares – 1290-1329

Ed. Fayard – Paris (2002) 548 p.

I encontraretz «gazelles» dins la **Coma del Gasèl**, del costat de MONTALHON. E, benlèu, leons a l'espèra per ne manjar d'unas al calabrun. Son pas animals vius a manjar, nimai aiga fresca a beure. Es un riu petit a **gasar** a l'endreit d'un **ga petit**, el tanben, un **gasèl** – un **gasèlh** localament.

Notam: R. W.

IIX. Mapas

1. Las de l'I.G.N. de l'airal estudiat (1 cm = 250 m)
2. **Michelin** n° 86. **Luchon-Perpignan** (1 cm = 2 km)
3. **Editorial Alpina – Pirenèu català** (1 cm = 400 m)
4. **Cartas preciosas dins:**
 - F. BABY
 - C. BARRIÈRE-FLAVY
 - J. BONHÔTE
 - J. COROMINES (J. C. 1 e J. C. 2)
 - F. GUILLOT
 - J. INTXAUSTI

Introduccion

Per designar la part occidental del departament d'Arièja, çò es l'airal que las aigas ne van a Garona per **Salat**, **Volp** e **Arisa**, trobam:

1. **COSERANS**. Es la fòrma oficiala, socializada dins l'airal que ne parlam.
2. Dins la Val d'Arièja una fòrma que se pòt escriure **CONSERANS** —ambe NS etimologic que val [s]— o **COSSERANS**. Es la dels documents vièlhs e la del catalan. La causirai, per fidelitat a mon enfància (sense escartar l'autra de segur).

Airal estudiat

Lo còr n'es **Savartés** e **Conserans**.

Venèm de dire çò que es **Conserans**.

Savartés tira son nom de **Savart** (Sabart), ara barri de la comuna de Tarascon, al corn de la glèisa pre-romanica dedicada a Nòstra-Dòna. Glèisa pre-romanica mas de la faciada adobada, al sègle 19, a la mòda d'aquel temps. La legenda vòl que la Vèrge i faguèt un miracle del temps de Carlesmanhe.

Al sens estricte **Savartés** es lo bacin d'Arièja, en amont de la **Clusa de Garravet** (Garrabet) e del **Pont del Diable**.

Ara lo nom s'emplega, mai que mai, ambe un sens pus larg. Lo limit nòrd es fixat al **Pas de la Barra**, aquí ont Arièja trauca **Plantaurèl**.

Atal Savartés es, en gròs, la mitat montanhòla del **Comtat de Foish**.

Plantaurèl es la cadena calcària que limita, al nòrd, la zòna de montanha; **Prepirenèus** díson d'unis. A l'èst, al delà d'Aude, Plantaurèl pren d'ample e ven **Corbièras**; mas es pas pus Plantaurèl. A l'oèst, Plantaurèl s'acaba sus Garona, a la **Clusa de Bossens**. Sus la riba esquèrra avèm puèges basses que ne son la seguida.

Lo punt pus naut de Plantaurèl es lo **PIC DE L'ASPRE** (1014m), sus la comuna de **Solan** (Soula), entrans **Foish** (Foix) e **L'Avelhanet** (Lavelanet). Precisi que Pics de l'Aspre n'avèm d'autris; per exemple dins la Val de Vic-de-Sòs (Videssos), a 3km de la frontièra d'Andòrra, un que culmina a 2744m.

A Foish, Plantaurèl es dit: **Le Puèg** [le pɛç], a l'èst d'Arièja (Le Pech). E mai en «francés», se prononciava [č] e non pas [š] del temps que èri dròlle e que demoravi pè del puèg. Al nòrd-oèst de la vila es: **Le Sent Salvador** (Saint Sauveur) tira son nom d'una capèla desapareguda.

De Foish a l'intrada de L'Avelhanet, Plantaurèl es una barrièra. Cap de rota non la trouca. Dos monds pro diferents.

Apondrem a **Savartés** sectors vesins, totis al sud de Plantaurèl.

— **Lo sud del País d'Òlmes**, al torn de L'Avelhanet

— Los **Païses de Saut** e **d'Alhon**, los dos sompartits entre los departaments d'Arièja e Aude.

Cap a l'èst, nos sarram de la Nauta Val d'Aude, sense l'inclur cap a l'oèst, non avèm pas de frontièra. Citarem unis noms comengeses, ara en Nauta-Garona. Entrans Arièja e Garona, Plantaurèl es pas pus una barrièra. Es dins l'airal estudiat, fins a tocar **Montesquiu de Volvèstre**.

Las vilas e vilòtas de nòstre airal son: **Foish**, **Sent Guironç/Sent Girronç**, **L'Avelhanet**, **Bèlcaire**, **Tarascon**, **La Vila d'Ax** (Ax-les-Thermes),...

Non i son: **Pàmias** (Pamiers), **Mirapeish** (Mirepoix), **Eishalabre** (Chalabre), **Quilhan**,...

Me permetretz de dire qu'aquel país es miu:

- Per mas originas. Nasquèri a **Boishèras**, barri sud de **Foish**. Mos aujòls son de **Norrat**, **Garravet**, **Lapuèja**, **Montferrièr**, **Ròcafexada**, **Nhaus**, **Larnat**, **Saurat**, etc. Una rèire-menina es de **Montaut**, sus la comuna de **Bèth-hag** (Betchat), còsta la clusa de **Bossens**.
- Per l'aver corregut, a pè. Mas escorregudas me menèran, un còp a l'autre, per gaireben totas las montanhas que citi e tanben las d'Andòrra e Catalonha. Per las montanhas e tanben dins las caunhas, los avencs, ..., en exploracion d'espeleologia.

Sa toponimia

Fòrça noms de lòcs son clarament occitan e de bon comprèner per lo que sap la lenga. Non ne parlarem pas.

Per contra, d'autris, nombroses tanben, son estranhs. L'origina e la significacion ne demòran misteriosas. An çaquela en comun qualque-res de mal precisar que li direm un «aire de família». Aquò mena a pensar que rajan benlèu d'una meteissa font.

Plan sovent los obratges classics de toponimia son muts. Quand son citats es per dire: «**escur**» o «**benlèu**». E alavetz las ipotèsis avançadas son **falsas**.

Nòstra tòca es d'ensajar de trobar la font comuna d'aquela jaça toponimica. Çò fasent explicarem unis noms de vilatges, vilatjòts, rius e montanhas. Per prudéncia parlarem d'**ipotèsis**.

Per tal o tal exemple, l'ipotèsi deu èstre la **vertat**. Per tal autre direm que es **benlèu la vertat**; mas caldriá pus d'elements per o poder afortir. D'autris que sovent citarem pas, demòran misterioses, e mai agèssem elements nòus de reflexion.

Pro sovent, arribarem a mai d'una ipotèsi. Clar qu'alavetz n'i a son-
que una de bona; o cap.

Escartar una ipotèsi falsa es tanben avançar quand avèm pas de so-
lucion segura. O farem.

* * *

Vos cal legir los libres de M. GROSCLAUDE e de B. BOYRIE-FENIÉ.
Comprendretz e destriaretz los enjòcs istorics e lingüistics de l'estu-
di de la toponimia.

Son enjòcs ligats, mas diferents. De mai veiretz qu'aquelis especialis-
tas son fòrt prudents. An rason de n'èsser.

D'ont partèm?

Nos apiejam sus l'òbra de **Joan Coromines**. Podèm resumir en disent
que lo lingüista catalan mostrèt qu'en Naut Aragon e dins lo Pirenèu
Catalan, fins a Cerdanha inclusa, se parlèt basc dins l'Antiquitat. Pro
tard —fins al sègle XI al mens— en Naut Palhars, en situacion de pre-
sència de doás lengas: euskara e catalan.

Baila etimologias **bascoïdas** (lo mot es d'el) per fòrça toponimes
d'aquelas regions. La tòca es de far çò-meteis per l'airal estudiat.

Cap a l'oèst

Es generalament admés, ambe arguments fòrts, que la lenga dels
Aquitans, avans la romanizacion, es basca.

L'exemple pus conegut es **Biscarròssa** (Biscarrosse). Es lo basc **BI-
ZKAR** (= tuc), seguit d'un sufixe.

Pus luènh parlarem d'**UBÍ** (Uby), riu d'Armanhac. Ne trobaretz plan
d'autris dins M. G. I e B. B.F. L.

D'unis an ensajat de negar aquela realitat e d'inventar una lenga aquitana non basca. Aquò sense pròvas claras. Veire J.C. D.

La saviesa es de ne demorar a un domeni bascoïde —per parlar coma J. Coromines—; benlèu pro diferenciat, benlèu plan omogenèu. Qui o pòt dire? Pas ieu.

M. Grosclaude e B. Boyrie-Fenié parlan de destriar, dins la cronologia, çò qu'es del fons aquitan vièlh, de çò qu'es de la **reconquista vascona** del sègle VI. Mas reconéisson que es gaireben impossible.

En Savartés, coma al sud de la cadena de montanhas, sembla que i agèt pas de reconquista vascona. La question cronologica a pausar es la de **las etapas de la romanizacion**.

Per l'aigavès sud, Joan Coromines mostrèt la complexitat del fenomèn ambe la subrevida del basc, en **Naut Palhars**, plan tard.

Per Savartés e Conserans sabèm pas respondre.

Cap a l'Èst

Dins l'Antiquitat se parlava la lenga ibèra, long de la còsta de la mar, de **Besièrs** (cf. l'**Opidum d'Enseruna**) a Gibraltar. Trobaretz una mapa dins J. I. (p. 45).

L'alfabèt sillabic ibèr foguèt deschifrat en 1922 per **M. Gómez-Moreno**, mas la lenga legida es pas compresa.

Atal sabèm que **Ibèr** e **Basc** an unis mots comuns, plan, plan pauc. (veire J. I. p.47). Sabèm tanben que las **lengas son pas parentas**.

* * *

L'estudi de la toponimia —lo fait per J. Coromines mai lo miu, se es validat mena a pensar que èran de **lenga basca**:

— **Al sud: Cerdanha, Andòrra, Naut Palhars, Nauta Ribargarça**, etc.

— **Al nòrd: Païses de Saut e d’Alion, Naut País d’Òlmes, Savartés, Conserans, etc.**

Mentre que: **Corbièras, Catalonha nòrd, Empordam, etc.** parlàvan **ibèr**.

Nòstre treball es de plaçar l’airal estudiant del bon costat, lo del basc. E, çò fasent, de trobar lo sens d’un maximum de toponimes estudiats.

Post scriptum

Tròp de pesuga tecnicitat seriá una error. Volèm demorar legibles per un public larg.

La tòca es de far conéisser un moment de la recèrca. Es pas d’escriure lo monument definitiu que anarà puèi durmir sus las laïssas poscosas de las bibliotècas especializadas. Seriam uroses de veire nòstre treball criticat, corregit e completat.

Avèm causit d’estalviar fòrça detalhs. En particular passarem lis sus las evolucions foneticas. Se ne volètz saber mai, ètz convidats a nos escriure.

* * *

Seguèm la tradicion de notar foneticament [š], lo **ch** del francés, **sch** de l’alemand, **sh** de l’anglés, **x** del basc e del catalan.

[č], lo **ch** de l’espanhòl o de l’occitan. Una altra causida seriá de notar, respectivament [ʃ] e [tʃ]. Es pas la nòstra.

La francizacion dels toponimes

Coma ja fait los lòcs seràn nommats dins la fòrma occitana seguida de la fòrma francesa (en realitat una adaptacion sentida «francesa» del nom occitan o una traduccion totala o parciala d'aquel nom).

Pels toponimes màgers la fòrma «francesa» es tanben oficiala per l'administracion.

Per la fòrma occitana avèm, de còps, mai d'una possibilitat. Avèm escrit:

Conserans ~ Cosserans e Coserans; Sent Guironç e Sent Gironç.

Trobaretz autris exemples dins P. P. M.P (p.35 a 44).

Las incoëréncias

Variacions ortograficas per una meteissa fòrma orala.

Unis exemples:

- ① **o = [u] occitan** es rendut per **o** per **ou**.
 - Lordat, Norgeat, Norrat, Orgeix, Tarascon,...
 - Loubens, Soula, Vernajoul,...

- ② a) Dins l'airal estudiat, a l'èst, **[jš]** es rendut per:
 - **ix**: Bénaix, Foix, Orgeix, Saleix,...
 - **ïch**: Labouïche
 - **ich**: Col del Bouich, Bouiche de Gestières

- **ych**: Bouychères, Freychenet, Leychert, Vaychis,...
- **iss**: Raissac,...

b) A l'oèst avèm çò-meteis per [š] (sense iòd):

- **ix**: Seix, Soueix,...
- **ch**: Bouche, Chaum, Chein,...
- **ich**: Saleich, Soueich,...
- **yss**: Payssous (còsta Barbasan), Seysses (còsta Murèth),...

③ **g finala** = [č] es renduda per:

- **t**: Betchat = **Bèthhag**; Capoulet = **Capoleg**,...
- **ch**: Montgauch = **Montgaug**; Pech = **Puèg** = [pɛč],...
- **tch**: Petches = **Puèges** = [pɛčes]

④ Pel meteis **Solan** = [sula], avèm:

- Soula**, dins la Val de l'Espona, entrans Foish e L'Avelhanet.
- Soulan**, dins la Val d'Arac, en Conserans.

⑤ Avèm, en País de Saut, un còsta l'autre:

Col d'Ubi e **Mazuby**.

⑥ Trobam, per un meteis toponime dins las montanhas de Miglòs de la Val d'Aston:

—dins C. B.F.:

Balodret (p. 120); **Baloudreyt** (p. 133); **Baloudret** (p. 230)

—sus las mapas de J. B. e la mapa I.G.N. (2148): **Balledreyt**.

⑦ Avèm:

—**Unarde**, dins C. B.F. (p. 1, 2, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 120, 121, 137)

—**Gunarde**, dins C. B.F. (p. 120)

—**Hunarde**, dins F. G. (p. 273)

—**Le cimetière de la Unarde**, mapa I.G.N. (2148)

8. Lo punt ont se júnhon las tres comunas de:

ARINHAC (Arignac)

SURBAN (Surba)

VEDELHAC (Bédeilhac)

es: **Le ròc de SODOR.**

Ara trobam, en francés, **SOUDOUR** e **SÉDOUR**. La fòrma falsa, **SÉDOUR**, es a s'expandir.

Al sègle 19, dins **Âge de la Pierre Polie dans les cavernes des Pyrénées Ariégeoises (1866)**, trobam (p.6):

Elle est creusée dans le calcaire crétacé inférieur de la montagne de Soudour.

L'autor, **F. GARRIGOU**, nascut a Tarascon, parla de la caunha de Vedelhac.

La mapa Michelin n° 86, 14^{ena} edicion (1986-1987) pòrta tanben **Soudour**.

Pensam lo toponime bascoïde; ne tornarem parlar.

Las traduccions inutilas

Dins la val de Corbièra, sus la comuna de Ravat (Rabat-les-trois seigneurs), a 1800m d'altitud aviam encara, dins las annadas setanta del sègle XX, l'**Estanh Blau** (étang **Blau**). Ara s'es mudat en **Étang Bleu**.

Èra un testimòni preciós de la fòrma condreita per lo qualificar per sa color.

Las fòrmas falsas

Son pro nombrosas. Ne trobaretz dins lo libre de P. POJADA. Citem ne cinc coma escapolon:

—**Bellongue per Vathlonga** = [ballungɔ]

P. BÈC escriu **Batlongue** (P. B. p.24), francizacion plan melhora que non pas l'oficiala.

—**Bethmale** per **Vathmala** = [bammal—]

—**Cazaux** per **Cazals** = [kazals] (entrams Foish e Palhèrs).

—**Dreuilhe** per **Drulha**

—**L'Hospitalet** per **L'Espitalet**

Las informacions messorguièras

- ① Per atraire los toristas e lor vendre un país de sensacional farlabicat, la vertat es vestida de messorga.

A Mèrcus-Garravet, dins la montanha, al-dessús de Croquièr, an quilhat un monument en onor de la Resisténcia.

L'endreit se ditz **LAS BROGAS** (**Les Brougues** sus la mapa I.G.N.). **Broga** es la varianta locala de **bruga**, pas mai.

Ambe una referéncia a l'espanhòl **bruja**, explícan al mond que son dins un país de magia e de supersticion.

L'exacte equivalent de **Bruja** es, en País de Foish, [brɛjʃɔ] que podètz escriure **Bruèisha** o **Brèisha**.

Mas las flors polidetas de la **broga**, refrescadas pel rosal del matin, son pas tant extraordinàrias coma un **sabat** de **bruèishas**, **mascas** e **faitilhièras** jos la luna.

Alavetz sabètz ara cossí es feita l'informacion pels toristas.

- ② **Un escapolon petit d'asenadas imprimidas:**

a) **La frau** = la garganta, lo desfilat (D. A. p.410). Lo qui passa Èrs, entrams País d'Alion e País d'Òlmes es explicat per l'alemand **die Frau** = la femna. Ne parlam dins la bibliografia. Veire: S. S. (p.16-17).

- b) Un segond que citam tanben dins la bibliografia. L'autor d'un libre suls darrièrs catars encontra «**gazelles**» (lo libre es en francés) dins la **Coma del Gasèlh**, e País d'Alion. En realitat:
- a) **-èlh** es la variant local del sufixe diminutiu **-èl**.
 - b) Avèm un **ga** petit per **gasar** lo riu, **un gasèlh**.
- c) MIGLÒS se ditz [miklɔs]. Alavetz es **mièg-claus**, en passant pel francés e coma la val es gaireben una ola de montanha...^{1, 2}

1. Ausiguèri, mai d'un còp, aquela «etimologia».

2. Adelin MOULIS ne trobèt una altra:

MIGLÒS = MIGDOL, nom vengut d'Egipta!

L. Pujòl lo cita. L. P. 3 (p.15). Escriguèri a A. Moulis per ne saber mai. Agèri una resposta sense cap ni centena.

Lenga basca – Euskera

Fonetica e fonologia

Vos remandam a J. ALLIÈRES J. A. (p. 49-52). Tanben a l'abat ARO-
TÇAREA A. A. (p. 3-9 + p.14) e a P. LAFITTE P. L. (p. 12-17 + p. 27-31)

Unas nòtas

- ① **ge** e **gi** son [ge] e [gi]. Es per aquò que **Agirre** es transcrit **Aguirre** tant en francés coma en espanhòl; per tal d'evitar una lectura [zi] en francés e ambe una **jota** en espanhòl.
- ② L'exemple citat se presenta jos las fòrmas:
AGER o **AGERRE** (fòrmas orientalas)
e
AGIR o **AGIRRE** (fòrmas occidentalas)
Lo mot a per sens (Ph. O. I, p.249):
a la vista, descubèrt, vesedor, expausat.
Sos eiretièrs catalans an lo son [ʒ] (ji) e los aragoneses an lo son [j] (iòd) (J.C. I p.194.201)
- ③ Avètz aquí, en lenga basca, un exemple de variacion vocalica: **e ~ i.**
D'autres son possiblas coma: **e ~ a**; per exemple: **berri ~ barri = nòu.**

Avèm çò meteis en occitan e en catalan (veire D. A. p. 14 e p. 22).

④ Notam encara l'**evolucion: b > m** (J.B. O. p. 76; J. C. II p. 8).

Avèm tanben çò meteis en occitan (D./ A. p. 18).

⑤ Veirem pus luènh que l'occitan apond sovent **una g iniciala**. Atal evitam un iatus.

Exemples: **gausar** per **ausar**; **goelha** per **oelha**; ...

N'avèm al mens un exemple en basc. Se tròba dins Ph. O. II (p. 1075 e p. 1076): **GARZA, GARTZA** variantas de **ARZA, ARTZA** (v. p. 1190) = l'ors.

Basc e celtic segon F. BABY

① Dins son estudi sus l'idronimia ariegesa, F. BABY fa referéncia al basc (p. 47-48) mas ensaja pas de cavar sistematicament aquela idèa. Es de plànher.

② Çò fòrt interessant (v. p. 68) es qu'escriu:

Los idronimes reconeguts coma celtics ràjan totis al nòrd de Plantaurel: poirián testimoniar que lo poblament gallés non a practicament passats los limits de Bassa-Arièja.

③ Èm d'acòrdi ambe el. Apondrem que los toponimes bascoïdes son totis al sud d'aquela frontièra geografica, frontièra fisica e umana. La situacion es diferenta en Gasconha, a l'oèst de Garona. I a pas pus de Pre-Pirenèu. La preséncia de toponimes basques es establida, luènh de la montanha, cap al nòrd.

Trobaretz exemples nombroses dins M. G. e B. B.F. L; e mai, benlèu, dins B. B.F. G (veire p. 179).

Lo sufixe -A en basc

Representa siá:

① **L'equivalent de l'article definit singular**

ETXE = ostal

ETXEA = l'ostal

veire R. M.A. I (p. 3) o J. A. (p. 57)

② **Un relatiu directiu que podèm rendre per:**

Cap a; vèrs (veire R. M.A. I p. 3)

Òrdre dels elements de l'enonciat en basc

① J. Allières escriu:

La règla es que tot complement precedís lo completat -que siá mots o frases- levat l'epitèt. (J. A. p. 86).

Trobaretz un fum d'exemples dins lo diccionari de P. Charritton.

② Mas Ph. Oyhamburu apond (Ph. O. I p. 74-75):

«L'onomastica anciana nos mòstra una libertat plan pus granda que la lenga modèrna e arribam a variants coma BARNETCHE e ETCHEBARNE, GOYENETCHE e ETCHEGOYEN, ambe lo meteís sens, que prenon pas en compte l'òrdre sacro-sant: determinat-determinant.»

L'ortografia dels exemples es afrancesada. Caldriá: ETXEBARNE e ETXEGOIEN, emai: ETXEGOIHEN.

Per aquelas montanhas córron Isards, a Isort, la Unarda,...

Ara, coma avans-tast, anam tornar sus l'etimologia d'un nom: **ISARD**. Anam puèi ensajar d'analizar dos toponimes montanhòls:

—ISORT

—La UNARDA

Çò fasant volèm metre en òbra un biais de far. Volèm tanben mostrar las dificultats d'obtenir informacions precisas e completas.

I. ISARD

- ① Vos brebham que, en basc, z = [s], per una prononciacion con-dreita.
- ② En Navarra avèm la vila de LIZARRA, çò es: Lo FRAISSE. Trencada L'IZARRA, lo mond faguèron d'aquel **IZARRA = IZAR+A**; l'**Estela**. D'aquí lo nom, en espanhòl de Navarra **ESTELLA**, varianta regionala del castelhan **ESTRELLA**.
- ③ **DUN** es un sufixe derivatiu per mercar la possession R. M.A. I (p. 207).
D'aquí:
IZARDUN = IZAR + DUN = animal ambe una estela pel front.
Lo nom occitan e catalan del camoç dels Pirenèus es **ISARD**. Ne sabètz ara l'etimologia¹.
G. ROHLFS cretz lo mot perdut en basc modèrne. Escriu: «En basc modèrne cap de traça d'aquel mot, lacuna que s'explica pel fait que l'isard aparten pas a la fauna de son territòri desprovesit de vertadièra montanha nauta.» G. R. (p. 46).
Mas Ph. OYHAMBURU nos apren que, jos la fòrma **IZARDI**, es viu en **Oztibarre/Ostabarret**, val nauta de Bidosa. Ph. O. II (p. 1409).
La romanizacion catalana o occitana mena a: **ISARD**.
- ④ En Aragon trobam **SARRIO**, de meteissa etimologia segon J. Coromines, dins D.E.C.L.C. IV (p. 864-865).
Lo mot es passat a l'espanhòl oficial, lo de l'Academia reiala d'Es-panha. Lo retrobam en basc. P. Ch. (p. 212). Lo bearnés n'a fait **SARRI**. S. P. (p. 885).

1. Joan Coromines nos ditz que es una etimologia populara. D.E.C.L.C. IV (p. 866).

⑤ **Nòta:**

Retrobam lo sufixe **-DI** (Ph. O. I p. 124) dins **LIZARDI** = fraisseneda, freisheneda. R. M.A. I (p. 549).

II. ISORT

① J. Coromines ne cita un, en Andòrra: **Estany i coll, dalt d'El Serrat**. J. C. I (p. 186 e p. 221). J. C. II (p. 36). Avèm pas trobat l'estanh ni mai lo pòrt. Deu èstre una error.

② A **Ausat**, dins la val de Vic-de-Sòs, **ISORT** (Isourt) es un barratge que la retenguda d'aiga n'es dita **Estanh d'Isort**, a 1647m d'altitud. Lo riu es lo **Riu de l'Estanh Forcat**, mudat en **Riu de la Caudièra**, en amont; en aval se ditz: **Riu d'Artiers**.

③ J. Coromines remanda al basc

ISURI = versant

mot que trobam tanben dins R. M.A. I (p. 436).

④ Ambe lo sufixe **-DUN** avèm:

ISUR(I) + DUN > ISURDUN > ISORT (en occitan).

Çò es:

ISORT = que a un versant

Avèm çò-meteis ambe lo sufixe **-DI**:

ISUR(I) + DI > ISURDI > ISURT (en occitan).

Çò es:

ISORT = lòc d'un versant

⑤ **Nòta:**

El SERRAT es lo nom oficial del vilatge andorran. La realitat locala es **LO SERRAT**, ambe l'article, catalan el tanben: **LO**.

III. La UNARDA

- ① Dins «Las francizacions dels toponimes» avèm senhaladas las fòrmas atestadas. Per estudiar lo toponime cal partir de La UNARDA sense elision, ni consonanta anti-iatus. Direm tanben qu'es la qu'ausiguèrem a Norrat.
- ② Es una immensa estiva sul territòri dels Senhors de Castèl-Verdun. Ara de la comuna d'Aston. Mas aparten a la comunautat de Miglòs.
La tradicion i plaça, al torn de 2260m d'altitud, un **cementèri sarrasin**, indicat sus la mapa I.G.N. (2148 O). Se ditz, a Miglòs, que **Carlesmanhe** i menèt batalha.
Un libret de C. BARRIÈRE-FLAVY, publicat en 1894, a per títol (fasèm la traduccion del francés a l'occitan) **Las armas francas trobadas al lòc de la Unarda**.
Se retròba dins C. B.F. (p. 1 a 15) ambe un títol diferent.
Dobtaires an ensajat de dire qu'èran **cotèls e cotèlas del sègle 18**. Florence GUILLOT es d'un vejaire opausat. Escriu:
«Las armas retrobadas son çaquela protoïstòricas, e s'agís versemblablament d'un siti de fabricacion d'armas prèp de las ressorgas necessàrias: lenha emena ligat a la fasa de desbosigaments pastorals d'altitud de l'epòca del bronze» F. G. (p. 85)
A la **Unarda** avèm una **jaça** per 450 goelhas C. B.F. (p. 120, nòta (1))
Es la pròva de l'ocupacion anciana per l'òme e doncas va dins lo sens d'una jaça toponimica pre-indoeuropèa.
- ③ En basc: **URARRE**, derivat de **UR** = **aiga**, vòl dire **torrent**. Se dissimila en **UNARRE**, nom d'un vilatge de Pallars Sobirà. J. C. I (p. 224).
Una altra dissimilacion, en **UHARRE**, se tròba dins P. Ch. (p. 526).

④ Avèm parlat del sufixe basc: **-DUN**

D'aquí, ambe lo sufixe basc **-A**, o ambe un femenin occitan, per parlar d'una estiva:

UNAR(RE) + DUN + A > UNARDA

D'aquí:

UNARDA = que possedís (que ten) un torrent.

Lenga basca o òmes latins?

① La recèrca en toponimia es, a l'origina, una garrolha, pus ideologica que vertadièrament scientifica al torn de l'origina de la propietat privada. F. F. (p. 7 a p. 34)

A la basa trobam las idèas de J. J. ROUSSEAU dins son **Discours sur l'origine des inégalités**.

I participèron, mai que mai, los istorians N.D. FUSTÈL de COULANGES e H. d'ARBOIS de JUBAINVILLE. Los noms de lòcs privilegiats son los que se pòdon religar a un nom d'òme. Lo ligam trobat es, de còps, mai que dobtós.

Despuèi la toponimia, coma sciéncia, a fait de camin. Ne demòra çaquela una tendéncia «exagonal» a cercar un nom d'òme latin —mai que mai—, germanic o celtic, per explicar la toponimia de l'exagòn.

② Per las estivas trobam estanhs, torrents, pasturals, selvas e ròcs. La propietat es collectiva e de las comunautats vesinas.

Un nom latin, atestat en Dacia, Panonia, Bretanha (la que disèm Granda ara) o dins lo Latium, plaçat artificialament en Savartés o en Conserans, nos menarà sovent dins una carrièra bòrnia. Noms d'òmes latins se pòt pensar que n'i a, mas alavetz plan pauc, en toponimia montanhòla.

③ La toponimia montanhòla es, prumièr de tot, una descripcion dels lòcs (prenèm lo mot «descripcions» dins un sens larg):

En lenga occitana despuèi la romanizacion de la poblacion. Dins una altra lenga pels temps pus ancians. L'estudi que fasèm mòstra qu'aquel lengatge es l'euskara, la lenga dels Basques. Alargam atal l'estudi de J. Coromines que provèt çò-meteis per Aragon Naut e per la montanha catalana **fins a Cerdanha** inclusa.

Jaças pus vièlhas encara n'i a. Mas ne parlar es gaireben impossible. Se lor lexic es passat en basc, lo direm basc. Nòstra tòca es pas de far l'istòria de la lenga basca.

- ④ J. Cl. DINGUIRARD s'apièja sus un autor del sègle VI, **Virgili de Tolosa**, per establir l'existéncia de doás lengas ditas: **semedia** e **spela**. J.C. D. (p. 58-65).

D'aquelas lengas sabèm gaireben res. De la **spela** avèm un lexic de quatre mots:

Sabon = lebre; **gabul** = mandra, volp; **gariga** = grua (l'ausèl); **lena** = galina.

Lena es benlèu la clau d'un toponime misteriós, en Val de Vic-de-Sòs.

- ⑤ J. COROMINES, el, fa referéncia a una prumièra **jaça indo-europèa**, la lenga parlada pel pòble que los cementèris ne son camps d'urnas funeràrias (**Urnenfelder** segon la terminologia -aleman-da- consagrada). Farga, en catalan, l'adjectiu sorotàptic, per parlar d'aquel pòble.

Per ne saber mai vos cal legir son article, long e ric. J. C. III (p. 142-216).

- ⑥ Dins lo libre de F. FALC'HUN nos interèssa lo prumièr capítol **Jean-Jacques ROUSSEAU et l'essor de la toponymie** F. F. (p. 7-42) Mas nos cal dire que l'autor es **incompetent** dins lo domeni occitan. La seguida del libre e d'autris d'el ne pòrtan la pròva. Los

trebalhs de Donatien LAURENT² an tanben corregits sa vision simplassa de la naissença del **BARZAZ BREIZ(H)** de T. HERSART de LA VILLEMARQUÉ. A legir çaquelà; mas en ne crosant lo contengut ambe d'autres fonts de l'aiga linda. I trobaretz una bona letra de F. MISTRAL (del 15.9.1906) (p. 67).

2. Veire D. L. 1 e D. L. 2

Basquitud mai que lingüística

Nòstre estudi es centrat sus la toponimia de l'airal estudiat. Testimoniam atal d'una preséncia fòrta de la lenga basca dins los temps ancians dins aquesta zòna.

D'autris autors van tanben dins aquel sens dins d'autris domenis culturals.

Los trebalhs tòcan nòstre airal, Euskal HERRIA d'ara e la zòna entrams los dos. La bibliografia es rica. Vos remandam, mai que mai, als obratges que citam, los de:

J.M DE BARANDIARAN; I. GRATACOS; I. INTXAUSTIN; X. RAVIER.

e d'autris encara coma:

Olivier de MARLIAVE - Trésor de la mythologie pyrénéenne
Ed. Annales pyrénéennes. Toulouse 1987 (308 p.)

L'occitan dins l'airal

Ambe la tèsi de P. BÈC e los tres libres de J.P. LAURENT avèm mai d'elements per **Conserans** que per **Savartés** (Savartés e las tèrras vesinas ja citadas).

Dins l'airal estudiat avèm fenomèns fonetics locals originals. Citem ne tres:

- **destriament de S e Ç** (veire P. B. p. 157-164)
- **la g iniciala a Golièr**, en Val de Vic-de-Sòs. L'avèm ausida. Ne sabèm pas parlar. Coneissèm cap d'estudi sus ela. Los locutors n'an vergonha.
- **la «l» interdental**, estudiada per Manuel COMPANYS (M. C.). N'anam parlar, que jòga un ròtle important.

La «l» interdental

① Las verguetas son de M. C. Es un *son específic*, notat [l̥] per M. C. L'ortografia n'es **lh**. Aquò sense problèma que la **l banhada** = [λ] es absent ont avèm [l̥].

② Trobam la «l» interdental dins:

- la val d'Arièja, entrans Foish e Lhordat, las duas localitats non compresas.
- las vals d'Aston, de Corbièra, de Saurat, de Vic-de-Sòs e d'Arget (dita **Varguilhèra**). Segon M. C., Gorbit es a despart dins la val de Corbièra.

—cap a l'èst, la val de l'Espona, fin a Montferrièr e Montsegur; mas pas a L'Avelhanet.

—cap a l'èst encara, la val d'Alsas puèi la de Doctoire, dins Plantaurèl, fins a Ilhat.

Veire la mapa (p. 226), dins M. C.

③ [l] existís en totas posicions:

Iniciala, finala, intervocalica, gropes de consonantas.

Çò important es:

—Los gropes **CL** e **PL** se realízan totis dos [pł], que notam **plh**.

—Los gropes **GL** e **BL** se realízan totis dos [bł], notat **blh**.

Atal:

a) **clara** ven **plhara** = [płara]
esclarida ven **esplharida** = [espłaridə]
esclòp ven **esplhòp** = [espłəp]
oncle ven **onplhe** = [unplɛ]
plan ven **plhan** = [pła]

b) **agla** ven **ablha** = [ablə]
blanca ven **blhanca** = [blənkə]
blat ven **blhat** = [blət]

④ Dins la zòna de la «l» interdental non avèm pas [kl], nimai [gl]. Avèm toponimes ambe [kl] -[mikləs] n'es un- que son **fòra sistèma**. Non son pas «occitans». Son pre-latins.

Alavetz l'idèa es de se virar cap a la jaça anteriora, basca se seguèm J. Coromines.

⑤ Al torn de Tolosa una granda zòna centrala de l'occitan pronóncia [kl] çò escrit **gl** e [pl] çò escrit **bl**. Aquò es passat en francés regional. Dins lo Comtat de Foish, la vila capitala es lo punt pus al sud d'aquela zòna.

- ⑥ Los escribes de la zòna que ne parlam (çò es Foish, Tolosa, etc...) transcriguèron **gl** lor [kl] e tanben los de la zòna de la «l» interdental (qu'èran fòra sistèma dins lor zòna). Es atal que [miklɔs] s'escriu **Miglòs**.
- ⑦ Un escrivan coma **Loís PUJÒL** (1903-1996), nascut a **Norjat**, vilatge de la comuna, a causit **Miclos**, per «**respectar**» son parlar, çò ditz el-meteis. Dins los prefacis de sos libres valoriza la [l̥]. Los locutors naturals non n'an pas vergonha.
- Ma maire** (1919-2016), nascuda a **Norrat**, autre vilatge de Miglòs, notava **ʒ** aquela [l̥] a l'intervocalica. Mas sabia que la [l̥] èra pas una **ʒ vertadièra**.
- ⑧ Per contra los de la vila de Foish se trúfan de [l̥], marca de ruralitat per elis¹. Los divendres, jorns de mercat, díson: «**la rocalha devalha**», en apiejant sus las [l̥].
- ⑨ Al sud e a l'èst de la zòna de la «l» interdental, avèm «**l banhada**» = [λ], coma en catalan. E l'avèm pus sovent qu'en catalan de Barcelona.
- Se ditz per se trufar dels estatjants d'aquela zòna (sense dolentisa, me sembla):
- A L'avelhanet plhàntan plhantons quand plhòu** ambe los **plh** = [pλ] soslinhats dins la prononciacion.
- ⑩ Los sons [l], [l̥] e [λ] son marcas d'identitat geografica.

1. Testimoniatge de mon collèga Pèire ALZIEU, mèstre de conferéncias d'espanhòl a l'Universitat de Tolosa. P. ALZIEU parlava en [l̥], coma son paire e sa maire.

D'autres particularitats

① Una consonanta per suprimir un iatus pòt èstre:

a) **D dola** per **ola** (= «cirque» en montanha). Avèm **la Dola**, al pè del **Pic de la Jornalada**, a Saurat.

b) **G** A) **gausar, goelha, ...** per: **ausar, oelha, ...**

B) A l'oèst: **güelh** per **uelh** (lo d'una font) **güelh** = [gweλ] es frequent en toponimia.

Per exemple: **eth güelh d'in.hèrn** es la resurgéncia del massiu d'Arbàs; massiu que es una de las rets de caunhas, gorgs, avencs pus importanta dels Pirenèus.

c) **N naut** per **aut**; **an aquel** per **a aquel**; ...

d) **V = [b]: vuèi** = [bej] per **uèi**; **virá** = **anariá**, condicional del vèrbe **ir**.

Virá quèrre aiga al riu ambe un panièr (d'un que non a pas tot son cap; que es baug).

e) **Z «Tòca-z-i se gausas!»**, devisea dels Comtes de Foish.

② A l'iniciala los gropes **sc** e **st** son sovent sense **e**

la scòla = **l'escòla**

A Saurat, en toponimia: **stables** = **estables**.

③ **Pas d'elision sistematica de l'article definit la davant i** (vocala o iòd) o **davant u**, o **davant o** = [u].

—la ièra

—la illa

D'aquí, en «francés»: **la Hille, la Hilette, la Houle**. D'aquí, tanben, per un meteís lòc de las montanhas de Miglòs: **la Unarde, la Hunarde, la Gunarde**.

④ Los gropes **MB** e **ND** de l'occitan central pàssan pels mots ereditaris (parlam pas dels neologismes), a **M** e **N** respectivament.

- a) Atal: **cama, coma, coloma, paloma,...**
camba, comba, colomba, palomba,...

Mas, çaquelà, avèm: **cambiar** e **cambe** (la planta textila). E tanben: **cammajon**, per: **cambajon**.

- b) Atal:

A) **estona** = petit moment (del germanic **stunde**; veire l'alemand **Stunde** = orada).

B) **espona** (del latin **sponda**).

Coneissèm doás vals d'aquel nom dins l'airal estudiat:

—una a Lacava, en riba esquèrra de Salat (F. B. p. 72)

—una entrans Foish e L'Avelhanet, a l'autre cap del departament.

- c) **redona** per **redonda**.

En toponimia: **Gota redona** a Saurat

Ròca redona a Tarascon

- d) **penent** per **pendent**

Castèl Penent èra un castèl, dels grosses, entrans Foish e Tarascon. Destruït e ara arroïnât.

- a) La preséncia de **ND** dins un toponime pòt èstre un indici de basquitud.

Los mots basques ambe **ND** son nombroses. Citem ne un: **MENDI** = mont, montanha.

J.B. ORPUSTAN cita **ezponda** J.B. O. (p. 59) de meteissa etimologia latina que l'occitan pirenenc: **espona** que trobam en Savartés, Conserans e Bigòrra.

- d) Per **MB**. la question es diferenta. Vos remandi a las gramaticas de P. LAFITTE e de l'abat AROTÇARENA P. L. (p. 15); A. A. (p. 8); e al libre de G. ROHLFS G. R. (p. 154-156).

Un article de J. Cl. DINGUIRARD pòrta elements de reflexion originals, mas freules. J.Cl. D (p. 61-65)

⑤ **Sufixes sense valor semantica:**

En occitan los monosillabes son, de còps, de mal identificar a l'aurelha. Son pro sovent «renfortits» per un sufixe sense valor semantica. Dins l'airal qu'estudiam aquela possibilitat ven una règla gaireben generala. Avèm:

caulet per **caul**, **coeta** per **coa**, **sauret** per **saur**, **solet** per **sol**, etc.

Un **taishon** es un **tais**, pas un **tais petit**.

Per aqueste direm: **taishonet** o **teishonet**.

Quand parli de monosillabe parli de la raiç, sense una eventuala finala atòna.

Es çò meteís en catalan. Díson: **teixó** o **taixó**.

EN = Sénher o qualqueres mai?

① Dins «lenga basca o òmes latins?», avèm dit la manca de credibilitat, levat excepcions, de patronimes latins en montanha nauta. Ara pausam una question diferenta; mas pas tant qu'aquò: la de **la valor de EN (N davant vocala) a l'iniciala** d'un toponime, atestat tanben sense EN (o N).

② Del latin DOMINIUM ven la particula onorifica EN (N' davant vocala). D. A. (p. 319). lo femenin es NA.

EN e NA son vuèi mai que mai literàrias; mas de bon entendre per fòrça mond. Lo masculin EN es encara viu dins lo Rasés e dins una partida de Lauragués. EN e NA son tanben catalans.

③ La particula EN es plan frequenta en toponimia al torn de Tolosa, a l'èst coma a l'oèst. Veire E. N. IV (p. 167 a 175).

④ J. Coromines dona una longa tièra de doblèts toponimics: un ambe EN iniciala (N davant vocala), l'autre sense. J. C. II (p. 9 a 13; p. 16; p. 116).

Aquí ne un escapolon:

AGOLS NAGOL

CAMP ENCAMP

CERERA ENCERERA

ERILL NERILL
GORGS ENGORGS
PRATS EMPRATS
VALIRA ENVALIRA

Apondam ne un, estudiant pus luènh:

ALZENH NALZENH. Los dos dins l'actual departament d'Arièja.

Lo cas de ARBONA, en Labord, NARBONA es analisat per J.B. ORPUSTAN; veire: J.B. O (p. 32). Vos remandam a son libre.

- ⑤ J. COROMINES n'arriba a la conclusion qu'aquelis EN (o N) son **pas la particula onorifica** catalana o occitana. Parla d'un **determinatiu de lòc**. Lo seguèm, sense trantalh.

Sul sufixe -ENH (-Ein)

Es tanben present en Bearn. M. Grosclaude ne fa l'estudi longament e menimosament. Veire M. G. I (p.380-383).

La fòrma oficiala es plan sovent ortografiada: EIN. Es un estudi de P. Bèc que renouvelèt en prigondor la question. Veire P. B. (p.58 nòta 1). «**La palatalisacion de l'-n final dental et les toponymes en -ein dans les parlers gascons du castillonnais**». (p.218-225 + carte p.232-233) dins **Actes du 1er congrès international de langue et littérature du Midi de la France**.

Trobaretz tanben elements de reflexion dins PH. Oyhamburu. Veire Ph. O. I (p.113-114).

L'article de P. Bèc es publicat tornarmai dins: P. BEC **Per un país...** Institut d'Etudes Occitanes de la Vienne-Poitiers. 2002 (p.131-138).

Los exemples toponimics

Èm ara davant lo lindal. Avans de lo passar vos convidam a legir dos tèxtes dels bons:

- ① L'introduccion del libre de P. POJADA P. P. M.P (p. 13 a 26)
- ② Las remarcas preliminaras del libre de J.B. ORPUSTAN J.B. O. (p. 7 a 16)

REMARCAS TECNICAS GENERALAS

Al torn de A iniciala

- ① Vos remandam a L. ALIBÈRT per una presentacion generala de l'aferèsi de A iniciala en occitan; e tanben, al revèrs de l'aparicion d'una **a** iniciala prostetic.
- ② Aquí una tièra de toponimes que perdèron un jorn una **a** iniciala. Son pas totis bascoïdes. Per cadun portam una atestacion datada de la fòrma ambe **a**:

ABANAC (1401)	BANAT (Banat)
ADALONE (950)	DALON (Dalou)
ANHAUS (1244)	NHAUS (Niaux)
ANIORT (1100)	NIÒRT (de SAUT) (Niort de Sault)
AVENAGUS (1263)	VENAGAS (Bénagues)
AVESACO (1263)	VESAC (Bézac)

La tresena columna es la fòrma «francesa» actuala.

- ③ J. Coromines a mostrat una evolucion identica dins lo passatge del basc al catalan. Veire J. C. I (p. 175-180) e (p. 194-201).
 Atal avèm, vuèi, pel meteis etimon, fòrmas **sense A** e d'autres **ambe A**, emai, de còps, **ambe AL**. Veire J. C. I (p. 197).
 Exemples andorrans son dins J. C. II (p. 34). Un exemple de la Franja catalana d'Aragon es dins J. C. II (p. 97-98).

Al torn de U iniciala

- ① Dins la zòna estudiada avèm una **casuda** -pas sistematica- **de U iniciala**.
 Del latin **OPACUS** avèm **UBAC**, reducit a **BAC**. Sus las mapas los lòcs **BAC de...** son nombroses. L. Alibèrt senhala la fòrma **BAC**. D. A. (p. 137 e p. 685).
 A. Lagarda ditz çò-meteis e explicita:
BAC = pente exposée au nord; versant d'ombre. D. L. I (p. 47)
 Dins A. Moulis podèm legir:
BAC ou UBAC = pente exposée au nord D. M. (p. 41).
 En catalan avèm:
OPACUS > OBAC > BAC
 E, al femenin:
OBAGA > BAGA
- ② En toponimia trobam:
- UCHENTEIN** (fòrma oficiala) = **SHOANTENH** (P. P. p. 41). Ne farem l'analisi pus luènh.
- F. BABY baila: **Riu d'UCHANTENH** datada de 1435. Veire: F. B. (p. 44)
- b) **UGENAC** es la fòrma anciana de **JUNAC**, atestada als sègles 13 e 14. Veire: F. G. (p. 142 e 143)
- c) **CHEIN** – **SHEN** n'es benlèu un autre exemple. Veire P. P. (p. 55). I tornarem.

Al torn de E iniciala

- ① En onomastica basca es pro frequenta una **varianta ambe casuda de E iniciala**.
Ne trobaretz tant e mai dins lo tòme II del diccionari de PH. OYHAMBURU de:
GOABURU per **EGOABURU** (p. 828)
a
SPELETTE per **EZPELETA** (p. 975)
- ② Un cas important es lo de **ETXE** = ostal e sa varianta **ETXA**, mai que mai en composicion, redusits a **TXE** e **TXA**, respectivament. Ne veirem exemples pro nombroses.
- ③ Un autre fenomèn es lo **passatge de E a A**, a l'iniciala. Aquí exemples posats dins PH. O. II :
AGÜES per **EGUES** (p. 830)
ALISAGA per **ELIZAGA** (p. 851)
ALISALDE per **ELIZALDE** (p. 853)
etc.
- ④ Avèm çò-meteis en occitan de Donesan (canton de QUERIGUT):
ANCARA per **ENCARA**
ASTANH per **ESTANH**
etc.
- ⑤ En euskara avèm tanben exemples a l'interior d'un mot; dins R. M.A. I:
BARRI (p. 134) per **BERRI** (p. 156) = **Nòu**
Parlarem tot ara del doblèt:
JARRAT e **GERRAT**; e d'autris encara.

⑥ En occitan avèm çò-meteis ambe los parelhs:

Jalar e Gelar
Farrar e Ferrar
Marcar e Mercar
Marcé e Mercé
etc.

Problèma de la finala -C/-T

① Los toponimes en -AT son plan, plan nombroses dins l'airal qu'estudiam.

N'avèm tanben en -AC, plan mens.

Lo problèma es: per un meteis toponime **las fòrmas ancianas en -AC e -AT se barréjan d'un biais inextricable e incoèrent.**

② Citarem tres autors:

a) **J. B. ORPUSTAN** nos ditz:

«las letras c e t son, de còps, impossiblas a distinguir dins l'escritura medievala.» J.B. O. I (p. 115)

b) **J. SESIANO** estudièt lo manuscrit de Pàmias, un tèxte clau de l'istòria de las matematicas. Escrit cap a 1430, l'original n'es perdut. Lo copista qu'escriguèt lo sol exemplar que demòra non compren plan lo tèxte, o trabalha tròp d'aviada. Encontra lo mot **carc**, un masculin de **carga**, masculin que vòl dire **augmentacion**. Legís **cart**, çò es **quart** en grafia modèrna, e escriu $\frac{1}{4}$. Veire J. S. I (nòta 104, p. 68).

c) **F. BABY** parla de **«la constante confusion de -K et -T en languedocien ariégeois»** F. B. (p. 40).

③ L'examen menimós de cada cas mena a pensar que, plan sovent, los -AC (o -ACO en latin) son en realitat -AT. Aquò sense ne far una règla absoluta.

Finalas -AT

① La finala -AT pòt èstre un dels **sufixes occitans** de valors divèrsas. Vos remandam a L. ALIBÈRT. Veire D. A. (p. 32) e G. A. (p. 365 e 377)

② La finala -AT pòt èstre d'**origina bascoïda**.

a) Sufixe locatiu (**lòc de...**) J.B. O 2

b) Sufixe directiu dels noms de lòc (**cap a...**). Veire: R. M.A. I (p. 94).

Exemple:

ETXERAT = ETXE + R (eufonic) + AT = **cap a l'ostal**.

J. Allières presenta çò-meteis d'un biais diferent. Ditz que lo sufixe es: -RAT J. A. (p. 54)

Es lo moment de senhalar una remarca preciosa de P. LAFITTE. Nos ditz:

La desinència -RAT es plan sovent redusida a -RA, fòrça autors non véson pas de diferéncias entre las doás fòrmas; çaquelà banoa Pariserat vòl dire: vau a París (sense retorn), e banoa Pariserà: vau a París (simple anar e tornar). P. L. (p. 60).

c) Lo mot ATE ~ ATHE, ATA dins los derivats que vòl dire:

—pòrta R. M.A. I (p. 95)

—pòrt de **montanha** P. Ch. (p. 21)

Trobaretz dins la seguida exemples a bodre.

③ Per dos vilatges, MASSAT e SAURAT, avèm un derivat, lo nom de l'estatjant: **MASSADÈL** e **SAURADÈL**.

A saber se n'i a d'autris?

Massat e **Saurat** fuguèron **vilòtas**.

Massat comptava **9322** estatjants en 1831, quand **Pàmias** n'aviá **6048** e **Foish** **4857**. **Saurat** n'aviá **5509** en 1841, mens que **Pàmias**: **6480**; mas pus que **Foish**, la prefectura: **4714**. Veire: R. J.

- ④ J. Coromines cita **vilatges de Palhars** omonimes de **vilatges occitans**. Lo manten tardiu del basc en Palhars mena a una finala **-ATE**. Un exemple: **AUSATE** e **AUSAT** (Auzat). Avèm atal una pròva de l'**origina basca** d'aquelis **toponimes en -AT**. Veire: J. C. I (p. 122; p. 128; p. 150)

Finalas en -ATS

- ① Clar que pòt èstre un **mot en -AT**, ambe **plural occitan en -S**. Podèm tanben pensar a un cas subjècte singular del temps que la lenga nòstra aviá encara una declinason. A saber se n'i a? N'avèm pas encontrat.

- ② Pòt èstre un **mot basc en -ATS o -ATZ** atestat en toponimia.

Aquí ne d'unis:

(H)ALTZ = vèrnhe

J. B. O. 1 (p. 161)

BATZ = aiga-nèu

Ph. O. I (p. 610); R. M.A. I (p. 138)

BERATZ = prada

J.B. O. 1 (p. 118)

JATS = ginèsta

J.B. O. 1 (p. 38; p. 43)

LATS = riu

J.B. O. 1 (p. 129)

SARATZ ~ SAHATZ = sauze cendrat J.B. O. 1 (p. 113)

- ③ B. BOYRIE-FENIÉ ne cita dins B. B.F. G

a) A prepaus de **SAUCATS** nos ditz:

Demòra lo problèma del sufixe -ATS, frequent dins aquel sector de la riba esquèrra de Garona. (p. 343)

Cita J. BOISGONTIER qu'escriu que, per ara, es pas estat explicat, mas que deu èstre un **frequentatiu**, en l'ocurència lo latin **-AT U** > **-AT** ambe **t** fricativa, notada **TS**.

a) A prepaus de **CASATS** (Cazats) parla dels sufixe collectiu **-AT**, eiretat del latin **-ATUM** (p. 113)

Valors dels sufixes -ET

① Avèm **dos sufixes -ET en occitan**. Lors femenins permet de los destriar:

-ET/-ETA, del latin: -ITTU/-ITTA = **diminutiu**

-ET/-EDA, del latin: -ET/-ETA = **collectiu**

Veire Loís ALIBÈRT

D. A. (p. 34); G. A. (p. 369-370)

② Lo sufixe basc -ETA ven -ET quand se romaniza. Sa valor es:

-ETA = **terminason d'una multituda de noms topografics que indica la pluralitat**. R. M.A. I (p. 285)

A prepaus de EZPELETA (Espelette) J.B. Orpustan escriu:

EZPEL = nom basc del boish, ambe lo **sufixe de lòc -ETA**, «lòc de boishes» J.B. O. 1 (p. 40)

Diriam: **Boisheda, Boishet, Boishèra**.

-ETA es benlèu un manlèu al roman. Se aquò es vertat, aquò rai; càmbia pas res a nòstre prepaus.

③ **En basc ETA es tanben:**

—un sufixe que indica l'accion

—un infixe, compausat de E (eufonic) + TA, ambe sas diferentas valors coma pluralizacion, indeterminacion, etc.

Veire R. M.A. I (p. 285)

Nòta suls noms en ESK -e en SK-

Aicí notam K un dels fonèmas k, p, t (oclusivas sordas). L'ortografia de k pòt èstre **c** o **qu**. Los mots ont ES es sonque prefixe e los mots de formacion sabenta son fòra subjècte.

L'**occitan local** que ne parlam es lo de la region de **Tarascon** (Tarascon sur Ariège).

A. Mots d'origina latina

① Iniciala EXK:

Avèm ESK- en occitan general e local.

Exemples:

excalegere → escalfar; **escalfa** (-lièt)

excipitare → escapçar; **escapça**

En occitan local pç = [ts]

excipitum → **escout**

expertus → **esbèrt**; localament: **esberit**

② Iniciala AESK, e autras:

Avèm ESK- en occitan general e local.

Exemples:

aestivus → **estiu**

aestima → **estima**

auscultare → escotar; **escota**

obscurus → **escur**

Doás citacions de Loís PUJÒL:

La nuèit èra escura e freda L. P. 2 (p. 73)

La veda qu'èra dins l'escur L. P. 2 (p. 87)

③ Iniciala SK- seguida de la vocala tonica

Avèm ESK- en occitan general

Avèm SK- en occitan local

Exemples:

1^{èra} columna = latin

2ª columna = occitan general

3ª columna = occitan local

scala l'escala **la scala**

schola l'escòla **la scòla**

spatula l'espata **la spatlha**

tlh es una dobla «l» interdental.

stabulum l'estable **le stable**

Avèm ja citat lo lòc dit **Stables** a Saurat.

④ **Iniciala en SK-; mas la vocala tonica non sièc SK-:**

Alavetz avèm ESK- **tanben en occitan local.**

Exemples:

escobàs

escobet

Lo mot sense sufixe es inusitat.

escolièr

escrivut (= escrit en occitan general)

escrombar

B. Mots d'origina germanica

SK- ven ESK-

Exemples:

Skala → escalh (de noga, ...)

Skot → escòt

Skum → escuma

Squilha → esquilha (esquila en occitan general)

Stakk → estaca

Stampa → estampa

Stunda → estona

(en alemand actual: **die Stunde** = l'orada de temps)

C. Mots d'origina basca

Vos brebam que lo fonèma [s] s'escriu z; que s'nòta un autre fonèma que podèm dire «entrans» [s] e [š].

Avèm pas de mots ambe ZK, nimai SK, a l'iniciala. Ne podèm citar dos en ESK:

- ① **ESTALPE** qu'es a l'origina de **ESTALVI**. Veire R. M.A. I (p. 283) e D. A. (p. 378) e tanben D.E.C.L.C III (p. 737 a 743).
- a) Avèm **ESTAL** (varianta de **ESTARI**) = cubèrt, amagat; mai los senses figurats. Veire R. M.A. I (p. 283).
- b) Los sufixes **-BE** (R. M.A. I; p. 130) e **-PE** (R. M.A. II; p. 160) son identics. Vòlon dire:
- . part bassa
 - . en bas de
 - . jos
- ② **ESKER**. D'aquí l'occitan:
esquèr, esquèrre; esquèrra al femenin e tanben d'equivalents en catalan, espanhòl e portugués.
- ③ La règla es de **servar l'iniciala de tipe ESK-** (ont K = k, t, p). Trobaretz pus luènh toponimes bascoïdes que sègon aquela règla.

Suls noms de rius

- ① La referéncia seriosa es lo trebalh de F. BABY paregut en 1975 dins lo B.S.A.S.L.A que citam ambe la referéncia F. B. Es lo n° V. 2 de nòstra bibliografia generala.
 Es un trebalh ric e en prigondor, fait per un òme que coneis lo terren (F. B. èra d'Arièja) e los archius.
 I trobaretz gaireben totis los rius del departament, montanhòls o de la plana. I trobaretz tanben lo **vocabulari, ric e precís, es-tacat als rius**, grands o petits. F. Baby nos liura e nos explica un lexic fòrt interessant.
- ② Èm d'acòrdi ambe el sus gaireben tot.
 Fasèm resèrvas çaquela sus çò qu'escrivi sus **ORLU** e sus **NAGUI-LE**. I tornarem.

Senhalem una manca bèla: **LASSET, lo riu de Montsegur**. Dona-rem l'explicacion, basca, d'aquel nom.

- ③ Me cal tanben senhalar una **pèca** de F. BABY.

Escriu:

«**ISÓN (LLADORE) et ISÚN (JACA) cités par COROMINES en rapport avec le basque ISUN (= amande) [...] et l'altitude du Donézan excluent l'amandier de leur sémantique**» F. B (p. 76-77).

Lo tèxte de J. Coromines, en francés, se tròba dins J. C. I (p. 83). S'i parla d'**amende**, pas d'**amande**.

Los dictionaris basques confirman l'error de F. BABY. Dins P. CHARRITTON avèm:

AMANDE = **Arbendol**

AMENDE = **Isun** P. Ch. (p. 280)

J. Coromines parla de **Verbal** pas d'**Amètla**.

- ④ Plan sovent un riu pòrta lo nom del vilatge traversat.

- ⑤ Pro sovent, tanben **un riu càmbia de nom al long de son cors**.

Trobaretz exemples dins l'article de F. BABY. Citem ne dos:

a) Un que non se tròba dins F. BABY, lo riu de Montsegur. Es: **LASSET**, puèi **Riu de SANT NICOLAU**, sus 1,5km avans lo confluent ambe **ÈRS**. Mapa I.G.N. 2247 O.

b) Un que raja en Plantaurèl, sus las comunas de **Baulon, Loubens e Crampanhan**. Citam sos noms successius sus la mapa de l'I.G.N. (en «francés»):

- Le Carol
- Rivière souterraine de Baulou
- Ruisseau de la Plaine
- Ruisseau de Loubens
- Ruisseau de Coufet
- Ruisseau de Carol

COFET (Coufet) es lo nom de la resurgéncia del riu.

Aquel riu alimentava en aiga los òmes que faguèron de la **Caunha del Portèl** una de las **meravilhas de l'art rupèstre** (pinturas descubèrtas en 1908).

En 2019 descubèrtas nòvas pròban la preséncia d'òmes de **Neandertal**, 44000 ans avans nos-autris. La caunha, propietat privada, es fòrt plan protegida e estudiada. Veire Mapa I.G.N. 2146 O

Casuda de la finala L

- ① En Gasconha l **finala** venguda d'una l **simple** se càmbia en [w], notat **-u**. atal avèm: **pal** > **pau**; **pel** > **peu**; **mèl** > **mèu**; **fil** > **hiu**; **pairòl** > **pairòu**; **sul** > **suu**.

En toponimia **-òl** dona **-òu**. Aquel **-òu** es sovent reducit a: **-ò**. Dos exemples:

Pujòl > **Pujò** e **Nogaròl** > **Nogarò**.

- ② M. Grosclaude cita exemples ambe finala **-ó** = [u], que vendriá d'un etimon en **-OL**:

MOSTRÓ (Monstrou), en Bearn. M. G. I (n° 85)

VIDÓ (Vidou), en Bigòrra. M. G. II (p. 315-316)

- ③ En Conserans avèm **USTÓ** (Ustou). Una de las fòrmas ancianas (en 1243) es **USTOL**.

P. Pojada l'a ortografiada **USTON**, sense saber se èra la melhora ortografia.

L'estudiarem jos la fòrma **USTOL** e prepausarem una origina bascoïda.

Sus RS e sas variantas

I. Resumit

Avèm tres zònas:

-RS es mantengut

-RS passa a TS

-RS passa a SS

II. L'animal emblematic URSUS ARCTOS

① Agait global:

Vos remandi a la mapa 1417 dins A. L. G IV. Veiretz que se ditz:

ORS dins **la plana** (aquí ont l'animal es pas pus present despuèi de temps)

OS dins **la montanha gascona** (e en catalan)

OTS en Savartés

② Complements:

—Los libres de J.P. Laurent son pus precises. En Seron avèm **OS** a **La Bastida** e **Ors** a **Montseron**.

—Avèm unas interferéncias.

Dins la val de Garbet avèm **OS** e **OSSA** pels parents; mas, pel jove, **OSSALHON** a Aulús e **ORSET** a Èrce. Veire J.P. L. 5 (p. 136) e J.P. L. 7 (p. 111; p. 145).

—A. Lagarda nos ditz que, a Rivelh, avèm:

III. Las sembla-excepcions

① Las aigòrs

Aquí ne la definicion de L. Pujòl (L. P. 2 p. 318)

«**Double corbeille, en bois ou en lianes de chèvre-feuille montée sur le bât de l'âne pour le transport de la terre, du fumier, etc...**»

Auretz comprés que la raïç es **gòrb**. Lo plural n'es **gòrbs**, redusit foneticament a **gòrs**, coma se deu. Sabètz que **las** devant **g** es **lai**. Una trencadura falsa ne fa: **[l]aigòrs**. Coma l'objècte es doble avèm un plural e doncas: **las aigòrs**.

② Las fragostas:

Per un frut petit se'n parla, mai que mai, gaireben sonque, **al plural**. Lo mot es dins L. Pujòl (L. P. 2, p. 324) escrit: **gerses**.

G. Rohlfs cita l'ariegenic **jérse** (G. R. p. 45) ambe lo catalan **gert**, **gerd**.

J. Coromines ne parla longament a **GERD** (D.E.C.L.C IV p. 477 a 482). Explica que **gers** es lo plural **gerds** ambe reduccion fonetica: **RDS > RS**.

Per el lo mot es **prelatin**, benlèu indo-europèu -de la lenga del pòble dels camps d'Urnas-, benlèu pus vièlh encara (veire p. 480).

③ VÈRS o VÈS?

L. Alibèrt precisa que **travèrs** es pertot **travès** (D. A. p. 674). Avèm çò meteís per **vèrs** que es: **vès**; **devèrs** que es **devès**; **traversar** que es **travessar**.

Aquí tanpauc **cap de RS**.

L'ortografia seriá benlèu a corregir.

- ④ Un plural escrit **bèrs** per L. Pujòl (L. P. 2, p. 45) es en realitat **vèrns**. La **N** es **muda** dins **RNS**.
- ⑤ Avèm encara los mots en **RÇ**, que non es pas **RS**. Direm, un còp de mai, que, dins l'intersistèma occitan, **S** e **Ç** son **diferents**.
Exemples: parçan; tèrç.
- ⑥ **Per resumir:**
Una ortografia condreita mòstra que **RS vertadièrs non n'avèm dins çò latin de l'occitan de Savartés: RS ven TS**. E atal:
Borsa es botsa; morsèc es motsèc; ors es ots; versar es vetsar; etc...

IV. Un indici de basquitud

Quand, en Savartés, avèm un **toponime** ambe **RS** lo podèm pensar de la **jaça bascoïda**, o pus vièlh encara. Que que ne siá: a estudiar menimosament.

Per ara citem ne dos:

GARSAN, dins la val d'ASTON, plan naut.

URS dins la val d'Arièja.

Analisarem **Garsan** dins lo capítol: **Dos animals emblematics: Ors e Taishon.**

Farem çò meteis per **URS** dins: **Palomas, palomas.**

R/RR, en basc

I. Avèm en basc l'oposicion R/RR

Veire J. A. (p. 50); P. L. (p. 14); A. A. (p. 3)

II. En onomastica?

- ① Dins lo diccionari de Ph. Oyamburu trobam fòrça exemples ambe las **doás fòrmas**: en R e en RR.

Aquí ne un escapolon:

Ph. O. I: ABAR(R)IA p. 229

AR(R)OZAMENA p. 467

AR(R)AYAGO p. 469

AUR(R)ENA p. 521

BER(R)I p. 673

BUR(R)UNAGA p. 733

Ph. O. II: ER(R)OA p. 902

LAPAR(R)A p. 1545

LAR(R)ABIL p. 1547

LOR(R)IAGA p. 1634

etc, etc...

- ② **Que ne pensar?**

Cacografias? Decas ortograficas? Trantalhs fonetics? etc. Nos gardarem de respondre.

- ③ **Conclusion**

Acceptarem, quand ne vira, divergèncias entre çò esperat e çò trobat.

La toponimia benlèu bascoïda de l'airal estudiat

N'anam far una dobla classificacion:

- A. Causirem unis tèmas importants e ne farem veire la preséncia, en lenga basca, en toponimia.
- B. Trebalharem per zònas geograficas. Se vetz atal l'euskaritat prigonda d'unis sectors.

A. PER TÈMAS

Deveses e devesas

I. De que parlam:

- ① De gaitar una mapa vos avisaretz que, per la montanha, avèm de pertot **deveses** e **devesas**. En francés **devés** es transcrit: **débès** e **devesa** es escrit **debèse** o **devèse**.

Aquí ne las definicions de:

Loís ALIBÈRT

devés: bois interdit, en défens; pâturage interdit.

devesa: pâturage interdit; réserve, terrain réservé; jachère; friche. D. A. (p. 297)

Simin PALAY

devesa: défens; pâturage clos. S. P. (p. 307)

Pompeu FABRA

devesa: tèrra generalament acotada destinada al pasturatge
P. F. (p. 597)

- ② Lo mot basc es: **ANGIO** R. M.A. I (p. 45)
J. Coromines i consagra mai de 20 paginas. Senhala la varianta **ANGIA**. Veire J. C. I (p. 172-193)
Sa definicion es:
angio = devesa; indrets de pasturatges vedats J. C. I (p. 172)
- ③ J. Coromines mòstra que la rasic **ANGI-** (alegir) **ANGUI** dins las lengas romanicas) mena en catalan a **ANY-**; çò es a **ANH-** en ortografia occitana.
ANY-/ANH- demòran atal o pàssan a **NY-/NH-** per casuda de A iniciala. Avèm ja parlat d'aquela casuda. Se cal pas estonar d'aver toponimes bascoïdes en: **ANY-** o **NY-** en catalan; **ANH-** o **NH-** en occitan.
Aquí ne d'unis, mai o mens segurs.

II. Toponimes bascoïdes de devesas

① **Pòrt e bòsc d'Anhas (Agnes)**

Pòrt a 1570m d'altitud. Una rota i passa despuèi las annadas setanta. Es al-dessús de l'**estanh de l'Èrs**, entrans los vilatges de **Le Pòrt** e **Aulús**.

Permet d'anar de la val d'Arac a la de Garbet. La fòrma occitana **ANHAS** se tròba dins lo libre de J.P. LAURENT. Veire J.P. L. M (p. 61)

En francés s'aus, tròp sovent, **Agnès**, per atraccion del prenom femenin.

Trobam dins J. Coromines: **ANGIA > ANYA = devesa**

Veire J. C. I (p. 175). en occitan: **ANGIA > ANHA = devesa**. S deu èstre un **plural occitan** o lo **sufixe locatiu basc**: (T)Z Ph. O. I (p. 119). Causirem pas. Doncas:

ANHAS = devesas o **ANHAS = endreit de la devesa**

② **Nhora (Gnioure)**

Es un **riu** que nais a gaireben 2500m d'altitud, a 0,5km de la frontièra d'Andòrra. Junh lo riu d'Escalas al moment que ven Siguèr. A 1832m un barratge de l'E.D.F. ne fa una retenguda giganta d'aiga, dita: **Estanh de Nhora**.

-ORA deu èstre lo basc -URA = l'aiga

Doncas: **NHORA = l'aiga de la devesa**.

Devesa n'i a una, granda, entrans lo riu Nhora e la Crèsta del Sarasin, de 1500m a 2200m, a 2km al nòrd del barratge de l'estanh.

③ **Remarcas**

Avèm parlat dels rius que cambian de nom. Dins la val de Siguèr n'avèm un:

Le riu de Pèiragrand ven Broquenat; puèi Riu d'Escalas e, fin finala, Siguèr.

④ **Nhòlas (Gnoles)**

a) Al fons de la val d'Orièja, al sud e al-dessús de la centrala E.D.F. e de las Fargas d'Orlun, avèm la **Coma de las Nhòlas** ambe l'**Estanh de Naguile**. Tornarem parlar de **Naguile** dins la presentacion per zònas geograficas.

b) Tornem a **NHÒLAS**.

- **S** finala pòt èstre un plural occitan o lo locatiu basc (T)Z (Ph. O. I p. 119).

- **ÒLA** pòt èstre

 - un diminutiu femenin occitan

 - lo basc **OLA** = cabana. Veire R. M.A. II (p. 106)

—lo sufixe locatiu basc **OLA**. Veire R. M.A. II (p. 106)

Sus una rasic basc çò basc es pus probable.

Prepausarem doncas:

NHÒLAS = endroit de la cabana de la devesa

NHÒLAS = aquí ont se tròba l'endroit de la devesa

⑤ **Nhaus (Niaux):**

a) Lo prumièr vilatge a l'entrada de la **Val de Vic-de-Sòs, Nhaus** es conegut dins lo mond entièr per sa **caunha** ondrada de pinturas rupèstras, a costat de **Las Caus** (Lascaux), **Altamira**, **la Caunha Chauvet**, etc.

A Nhaus podèm encara veire una bona partida de las pinturas originalas e non pas copias.

b) Entre las fòrmas ancianas avèm:

Angaus (1156); **Anhaus** (1241, 1244, 1272, 1385)

La fòrma de 1156 revèrta directament lo basc **ANGI**. Doncas nos cal partir de:

ANH + AUS, vengut **NH + AUS = Nhaus**.

Per **AUS** podèm pensar a mai d'una solucion.

AUSA = lhavet Ph. O. I (p. 517)

(H)AUTZ = nautor, montanha Ph. O. I (p. 516) e Ph. O. II (p. 1223)

AUS = font, sorgent Ph. O. II (p. 1224)

La topografia del lòc nos menariá a causir:

ANHAUS = NHAUS = font de la devesa

Mas las autras solucions son pas a fòrabandir sense elements complementaris.

⑥ **Nhave (Niave)**

Lo **còl dels Sèt Fraires** dessepara **País de Saut** de **País d'Alion**, aigavès mediterraneu d'aigavès atlantic. Èm a 1253m d'altitud.

D'aquí una rota gaireben orisontala se'n va cap a l'èst, devala puèi dins la **val de Rebenti** e mena a **Niòrt**.

Sus man dreita, al-dessús de la rota, avèm la **Selva domaniale de Nhave**.

a) Es benlèu:

NH + ABE > NHAVE

En basc: **ABA/ABE = aibre** Ph. O. I (p. 226, 227 e 230)

Alavetz seriá: **aibre de la devesa**

b) Autra possibilitat:

Dins J. Coromines vesèm que lo basc **ANGIA** pòt menar a **NYA...**, çò es **NHA...** en ortografia occitana J. C. I (p. 175)

Lo sufixe **-BE** vòl dire **jos** R. M.A. I (p. 139)

D'aquí: **NHA + BE > NHAVE**

Alavetz auriam: **jos la devesa**

Molhièras

Una **molhièra** es un **terren plan mòlh, aigalós; gaireben un palun**.

Lo mot es pas dins lo diccionari de L. Alibèrt. Lo trobaretz dins lo diccionari d'A. LAGARDA. Veire D. L. 1 (p. 180).

Molhièras n'i a fòrça en montanha, siá suls planastèls argiloses, siá per las combas largas, etc.

En basc la rasic es: **EZE = umid, mòlh**. R. M.A. I (p. 296). Veire tanben: Ph. O. II (p. 967 e p. 968).

En País de Saut, per exemple, avèm una molhièra pels boishes que pòrta un nom bascoïde.

UBÍ

① A **Casaubon** (Cauzaubon), en Armanhac, entrans lo vilatge e son anèxa **Barbotan**, estacion termala, raja un riu batejat **Ubí** (Uby), afluent de **Dosa**. Son nom non tinda gascon.

La solucion es dins los diccionaris basques. Avèm:

UBI = ga dins R. M.A. II (p. 350)

UBI = ga dins Ph. O. III (p. 2165 e p. 2169)

- ② Dins la zòna qu'estudiam tornarem trobar **UBÍ**, sol o dins de derivats, en nombre pro important. Analisarem cada cas e parlarem de las variantas.

Toponimes en BU(N)

- ① Sus la cadena pirenèa N finala es muda a l'oèst (Bearn) e a l'èst (Arièja, levat unis vilatges a l'oèst del departament, Aude, Catalonha, Val d'Aran naut).

Nfinalaespronunciadaalcentre: Bigòrra, Vald'Aranbas, Comenge.
Los toponimes qu'anam estudiar son totis a l'èst de l'isoglòssa:
N muda/N pronunciada.

Doncas escriurem **BUN**, mas la **N finala es muda**.

- ② Los toponimes estudiats son sèt:

ANDEBUN; ARBUN; ARCEBUNS; ARSEBUN; AULABUN; CHARCAUBUN; TINHALBUN (Tignalbu).

J. Coromines cita un Roc de CALABÚ; J. C. III (p. 72 a 75). Ne fa un QUELEBÚ; puèi QUEREBUN; e, fin finala, lo famós QUERIBÚS ont se tròba lo darrièr castèl que resistiguèt a la fin de la Crosada contre los Albigeses. Tirarem aquel nom de la tièra e ne demorarem a sèt.

- ③ **ANDEBUN** = un vilatjòt de la comuna d'Alzenh, a 850m d'altitud; citat per J.P. LAURENT. Veire J.P. L. S (p. 67)

ARBUN = un estanh, a Suc e Sentenac, dins lo massiu dels Tres Senhors, a 1726m d'altitud.

ARCEBUNS (Arcebus) = es dins la montanha de Praiòls, en dejós de l'endreit mercat, sus la mapa, PRAT D'ALBÍS.

ARSEBUN = granjas a Gestiers, a 1,2km del vilatge, a 1300m d'altitud.

AULABUN = es pas portat sus las cartas. Se tròba a NORRAT, sus la comuna de MIGLÒS, en-dejós de CARBON e GARRABIÈR. Mon grand mairal i aviá un camp.

CHARCAUBUN = ostals sus una nautor, entrans VATHMALA e LEZ, a 1km al sud de ARRIEN/ARRENH. Veire mapa I.G.N. 2048 OT.

TINHALBUN = un penjal e un vilatjòt d'òrris, a AUSAT, dins la val de MONICÓ (Mounicou), val que mena en Andòrra.

④ **BUN = nautor**

a) M. GROSCLAUDE e J.F. LE NAIL citan lo vilatge bigordan de **BUN**. Veire M. G. II (p. 68).

Escrivon:

Probablement omonime basco-aquitán: BUN = nautor.

b) J.B. ORPUSTAN estudia **BUNUS/BUNUTZE**. Sa conclusion es: **La traduccion que s'impausa es simplement: nautors, puèges (collines)**. Veire J.B. O. 1 (p. 88)

c) En 1992 publicuèri una nòta dins **Lo Gai Saber** (n° 446). Di-siái:

BUN = nautor. M. Grosclaude m'escriguèt: «As rason.»

d) En basc modèrne lo mot es vengut:

MUNO, MUNHO, MUÑO, MUNH, MUNI, MUINO. Veire R. M.A. II (p. 51); J.B. O. (p. 88); P. Ch. (p. 172).

Pel passatge de B iniciala a M vos remandi a las nòtas del capítol: **Lenga basca-Euskara**. Parlarem pus luènh dels mots en **MUN(O)**, çò es **MON-** en occitan.

e) J. Coromines, a prepaus de **BONO**, cita lo basc: **BUNO, MUNO, MUÑO**. Veire J. C. II (p. 68).

f) Per totis l'idèa es la d'un **tap**, d'un **endreit pus naut**, d'una **nautor**, d'un **tuc**, d'una **còla**, d'un **puèg**.

La valor de BUN es segura La de MON- tanben.

⑤ **Ipotèsis pel determinatiu**

a) (H)ANDI + BUN > ANDEBUN = **nautor granda** (vasta?)

b) AR + BUN > ARBUN. Es un **estanh**

AR = raïç idronimica estudiada per F. BABY. Veire F. B. (p. 50 a 56)

- c) ARCE + BUN + S > **ARCEBUNS.** Veire Ph. O. II (p. 1191) a HAR-RI, puèi ARTZE. S'i tròban las fòrmas: **ARCE, ARSE, ARZE = lòc abondós en pèiras.** La S finala pòt èstre un plural occitan; una rèsta de declinason medievals occitana; lo **sufixe locatiu basc: (T)ZE.** Veire Ph. O. I (p. 119).

Privilegiam la solucion basca. Arribam a:

ARCEBUNS = l'endreit de la nautor abondosa en pèiras.

- d) **ARSEBUN** es çò meteís sense S finala. Doncas: **ARSEBUN = nautor peirosa.**

- e) Avèm: **AUL = terren magre, pauc fertil.** R. M.A. I (p. 104)
D'aquí:

AUL + A + BUN = AULABUN = nautor pauc fertila

- f) **CHARCAUBUN:**

Son ostals sus una nautor, entrans VATHMALA e LEZ, a 1km al sud de ARRIEN (mapa I.G.N. 2048 OT). Un chic pus luènh parlarem de ETXE en toponimia. Fasèm l'analisi:

ETXE + ARKAU + BUN > TXARKAUBUN çò es: **CHARCAUBUN** en ortografia occitana.

ARKAU = terren peirós se tròba a ARKAUTE dins Ph. O. II (p. 1167).

Arribam a:

CHARCAUBUN = ostal de la nautor peirosa

N finala es muda. La carta I.G.N. pòrta **CHARCAUBU.**

- g) Per **TINHALBUN** pensam a:

TINI + ALA + BUN > TINHALBUN.

Es dins R. M.A. II que trobam **T(H)IN** (p. 277) e **T(H)INI** (p. 278) = **crin.**

ALA = pastoral se tròba dins R. M.A. I (p. 24).

D'aquí:

TINHALBUN = nautor del pastoral de la crin.

Èm al còr d'estivas bèlas e importantas. La preséncia d'un vertadièr vilatge d'òrris ne pòrta pròva.

Nòta:

Per **ANDEBUN** podèm tanben pensar a:

ANDA = pastural Ph. O. I (p. 388 a 391)

ANDA = silvèstre, salvatge Ph. O. I (p. 388)

La fonetica occitana, ambe E, nos mena a causir **ANDI**, sense eliminar definitivament **ANDA** çaquela.

BURU

a) Lo mot basc **BURU** es l'equivalent de l'occitan **CAP** ambe, pels dos, un camp semantic larg:

- la partida del còs, uman o animal, al-dessús del còl.
- extremitat, limit, som, crin, cima, etc.

b) En composicion **BURU** se pòt acorchir en **BUR**.

Exemples:

BURU + SORO + ITZ = **BURSORITZ** J.B. O. (p. 157)

BURU + EBA = **BUREBA**

BURU + GAISTO + EGI = **BURGAISTEGI** } Ph. O. I (p. 732-733)

BURU + LASTO + A = **BURLASTEA**

etc.

c) **Mutacion eufonica de la letra U davant las vocalas:**

La man = ESKU + A = **ESKUA** ~ **ESKIA**

Lo cap = BURU + A = **BURUA** ~ **BURIA**

Veire R. M.A. I (p. 379, colomna 2, n°5).

Exemples

① **Pic de BORBORÓ (Bourbourou)**

Se tròba sus la comuna de **Pèrlas e Castelet**, a 4,5km de Pèrlas.

Culmina a 2021m.

Lo basc **BURUBURU** es atestat. Veire Ph. O. I (p. 374). **BURBURU** n'es una fòrma redusida, coma venèm d'o dire en **b-**.
L'ortografia occitana n'es: **BORBORÓ**. Doncas **BORBORÓ** = **al cap de la crin ; en naut del som**.

② **BRÈBE (Vèbre):**

Es un vilatge, bastit un chic al-dessús d'Arièja a 8km al N.N.O del **Pic de Borboró**.

La fòrma occitana actuala e las fòrmas ancianas citadas son dins P. P. (p. 41 e p. 44).

La prumièra fòrma latina atestada es **BORBORI** (en 970). Sabèm qu'avèm en basc un sufixe **-A** que vòl dire: **cap a**. Podèm escriure: **BURBURU + A > BURBURIA > l'occitan BORBORI**, la fòrma de 970. Puèi: **BURBURI > BRÈBE**. Prepausam doncas: **BRÈBE = BORBORI = cap al naut de la crin**.

La topografia dels lòcs non s'opausa a nòstra ipotèsi.

③ **Remarca:**

a) En basc lo **datiu**, çò es lo complement d'atribucion, es en:

- **i** aprèp consonanta

- **ri** aprèp vocala

Veire J. A. (p. 54 a 59) o R. M.A. II (p. 191)

b) Lo datiu de **BURBU** (en occitan: **BORBÓ**) es doncas **BURBURI** (en occitan: **BORBORÍ**).

BORBÓ es atestat a Orlun, a l'èst de l'Estanh de **Naguile**, al-dessús de la **Val d'Orièja**, del riu e del pujòl de **Chorlòt** (Chourlot) avèm lo:

SARRAT de BORBÓ (2020m) que mena al **Pic de BORBÓ** (2329m).

c) Mas al fons de la Val de Siguer, prèp d'Andorra entrans las **Vals de Nhora e de Pèiragrand**, avèm la **Crèsta de BORBONA** (2500m) que s'acaba al **Pic de BORBONA** (2680m), ambe una topografia identica.

Aquelis femenins en **BORBONA** menan a pensar que **BORBÓ** es en realitat **BORBON**. Se'n sièc que **BURBURÍ** non n'es pas lo datiu.

④ **BORBON e BORBONA**

a) Una ipotèsi basca permet d'explicar los dos toponimes:
A l'article MUNO dins Ph. O. III (p. 1748) son las fòrmas BUNO e BUNA ~ BONA.

Ne podèm traire:

BUR(U) + BUNO > BURBUNO > BORBON, en occitan

BUR(U) + BUNA > BURBUNA = BORBONA, en occitan

çò es: **lo cap de la nautor**

b) Una altra solucion es possible:

L'abadiá de BOLBONA o BORBONA, la que s'i fasián enterrar los Comtes de Foish, avans de venir Senhors de Bearn, aviá fòrça possessions.

N'aviá en Savartés (a Genat, etc...) que li venián de la familha de Castèl-Verdun e d'autres familhas.

Alavetz **Crèsta de Borbona** e **Sarrat de Borbon** pòdon èstre ligats a las proprietats de **Borbona**. Se aquò es la solucion, lo femenin de Siguèr es normal; mas perqué un masculin a Orlun?

c) Basc o abadiá? Mancam d'elements per causer.

⑤ **SALABUR**

Dins C. B-F son citats toponimes de las montanhas de Miglòs e de la Val d'Aston (p. 120). Entre elis: SALABUR, acompanhat de SALABAUT. Trobam SALABURU dins dos dictionaris:

— Dins Ph. O. III (p. 2301)

— Dins N. N. (p. 230) ont es explicat, en espanhòl:

SALABURU = extremidad del cortijo (cap de la bòrda)

Nòstre **SALABUR** sembla **SALABURU**.
Per ara ne direm pas pus.

* * *

Dos animals emblematics: Ors e Taishon

- ① **Ursus arctos** e **Meles meles**, lors noms latins, an una fòrta preséncia dins la toponimia occitana de nòstre airal.
ORS en occitan central; **OTS** a l'èst de l'airal; **OS** a l'oèst, pel prumièr.
TAIS en occitan central; **TAISHON** (que non es pas un diminutiu, n'avèm parlat) pel segond.
- ② Lo **nom basc** del taishon es **AZKON**. Veire R. M.A. I (p. 117); Ph. O. I (p. 72 e p. 533); J.B. O. (p. 98).
Dins la val d'Arièja, lo vilatge d'**ASCON (Ascou)** es al-dessús de **Teishonièras**, vesin del **Sarrat del Taishon** e de la **Granja del Taishon**. Doncas **ASCON = Taishon**.
A l'autre cap del departament, a Rogala, en val de Salat avèm **Taishoèras** (Tachouères), fòrma gascona de Taishonièras.
- ③ La val d'**Aston** èra e es encara lo sector pus void de preséncia umana permanenta de tot l'aigavèrs nòrd de la cadena pirenèa. Èra lo paradís dels orses. I visquèron los darrièrs, en Arièja, de la soca indigèna.
En basc: ARTZ = Ors R. M.A. I (p. 81)
Ambe una g iniciala anti-iatus, una varianta n'es **GARZ(A) = (L') ors**. Veire Ph. O. II (p. 1075-1076).
Lo **sufixe -AN es locatiu**. Veire R. M.A. I (p. 40).
D'aquí:
GARZA+AN = GARZAN = aquí ont se tròba l'ors.
En **occitan** s'escriu: **GARSAN**.

Al fons de la val, a 2200m d'altitud, a 2km de la frontièra d'Andòrra, dins lo sector de Fontargenta trobam:

Las Clòtas de Garsan e la Cabana de Garsan ont se tròba (se trobava ara) l'ors.

Palomas, Palomas

- ① Fasèm la causida de la fòrma gascona e foishenca del nom d'aquel ausèl, dit palomba en occitan central. Èra impensable de far autrament. Sabètz l'importància de las migracions d'aquel ausèl e de la caça que n'es feita, en Gasconha e al País Basc.

Los itineraris de migracion son ligats a la preséncia de noiridura e de pòrts pro aisits per passar la montanha. Son plan definits. La toponimia ne rend compte, me sembla.

Atal avèm, sul limit de Comenge e Conserans, al fons de la Val d'Arbàs, lo **Pic de PALOMÈRA** (1608m). A 600m al sud del pic, avèm lo **Tuc de la CAÇA** (1478m), escrit **Casse** per l'I.G.N. A 6km al nòrd, sus la comuna d'**Aspet**, trobam un lòc dit **COLOMÈRS (Les Couloumès)** per l'I.G.N.).

Veirem que dins lo sector la toponimia bascoïda es fòrt importanta. S'aquò es pas recent, s'i deu trobar lo nom basc de l'ausèl.

- ② Lo trobam dins Ph. O. III (p. 2221), ambe sas variantas **URSO, URXO, URZO, ÛRZO, USO, UXO, UXUE** e mai, pel darrièr l'adaptacion espanhòla **UJUE**, nom d'una vilòta de Navarra.

Vos brebham que, en basc: **X = SH = [š]**.

Dins un corrièr, publicat en seguida, J.B. ORPUSTAN pòrta precisions importantas e preciosas. Precisions que son, per part, en contradiccion ambe çò escrit per Ph. OYHAMBURU.

Avèm ja parlat de la casuda de U iniciala. Citarem toponimes en **SH-** que fan -benlèu- referéncia a la paloma. Vertat o illusion? La question es pausada.

④ Un corrièr de J.B. ORPUSTAN (24-02-2019)

La question de **urzo/urtxo** «pigeon, palombe» dont dérive tardivement le **uso** hispanique (comme Garzia > Gassie en gascon du XIe siècle) est difficile, malgré la quantité de palombières signalées au moins à partir du XVIIe siècle, les oiseaux de passage n'ont laissé de reconnaissables que les noms latins de l'oie (**Anzaramendi** de **anser** latin, monts **oca** de **auca** idem), et aussi le nom du «chasseur» **ihiztari**, montagne ici, maison médiévale aussi à Sorhapuru en Mixe. Le mot **uzo** > **uso** à mon avis est absolument à écarter pour expliquer le nom de la ville d'Ujué en Navarre, qui s'écrit dans les nombreux textes les plus connus des XI-XIIe siècles tantôt avec **-a** (qui semble logiquement le plus ancien, toujours dans la prononciation actuelle basque officielle) tantôt avec **-e** et presque toujours **-u-u-**: Uxua, Lusua, Ussue, Ux, Hussue, etc. sans aucune trace de la vibrante de **urzo** ni de **-o-**. «Le pigeon» pour ce nom est au mieux une «étymologie populaire» et tardive forcément. Le nom du fameux conquérant du Bastan Ursua (la maison existe toujours) dérive sans doute de **ur** «eau» avec **-su** fréquentatif. Ma réserve est valable pour la plupart des noms où vous croyez voir **urzo** «pigeon», peut-être tous, en particulier UCHENTEIN, CHEIN, HUSSE, UZEIN. Un toponyme nommé des caractères du lieu, animaux compris (blaireau, loup, cerf, chevreuil, renard, ours rarement) s'ils sont continus dans le temps, et ces derniers en formes composées avec «lieu, tanière, passage, source», etc;

Un còp legida aquela letra comprenètz que disèm: son sonque **ipotèsis discutiblas**.

⑤ Lo toponime SHENH (CHEIN)

- a) P. Pojada escriu SHEN (P. P. p. 55). La consultacion de P. Bèc (P. B. p. 57 a 61 + carta n° 7) nos mena a causir SHENH. Avèm en realitat dos vilatges: SHENH-DESSÚS e SHENH-DEVATH, a 3km al nòrd-oèst d'Arbàs.

Èm a 7 km al nòrd, un chic èst, del Pic de PALOMÈRA; a 3,5km a l'èst de COLOMÈRS.

ARBÀS, ARBON e ASPETH (fòrma locala de ASPET) son bascoïdes. Veire Ph. O. I (p. 456, p. 461, p. 496).

b) Lo contèxte geografic mena a prepausar:

UX(O) + EIN = UXENH = USHENH en ortografia occitana. Ambe casuda de U iniciala arribam a **SHENH**.

Las valors del sufixe -EIN son dins Ph. O. I (p. 113-114). Fin finala auriam:

SHENH = endreit de paloma; o SHENH = nautor de paloma

c) Lo corrièr de J.B. ORPUSTAN qu'acabam de citar nos buta a **abandonar** nòstra analisi.

Nos viram cap a J. COROMINES que vetz dins aquel nom un compausat de **E(T)X(E)** J. C. IV (p. 224). Ambe casuda de E iniciala avèm:

(E)X + EIN = XEIN, çò es **SHENH**. Fin finala **SHENH = endreit de l'ostal** o **SHENH = nautor de l'ostal**.

⑥ Los autris exemples:

a) Anam examinar ara 6 toponimes que son, benlèu, en ligason ambe la paloma.

Dos de Comenge: **Borussa** e **Ussa**

Un de Biròs: **Shoantenh (Uchentein)**

Un de Vathlonga: **Usenh**

Dos de Savartés; un d'elis atestat dos còps: **Urs** e **Ussa**

b) **Lo cas de USSON en Donesan**

Es lo nom d'un castèl sus la comuna de **ROSA**. F. Baby ne parla dins F. B. (p. 76-77). Las fòrmas ancianas son sense U: **Sono** (1035 e 1272), **So** (1322), **de Son** (1445), **a Sou** (1692). La del sègle 17 es en ortografia francesa.

Es tanben, al femenin, lo nom del riu que raja pè del castèl. F. Baby avança, prudentament çò ditz, una **ipotèsi celtica** per aquel idronime. L'administracion del cadastre compenguèt

Sounne, çò es que fa brug. D'aquí lo riu s'es mudat en **La Bruyante**. A saber se ne cal rire o plorar ? Ne seretz jutges. Çò clar es: **cap de paloma a USSON**.

⑦ **BORUSSA (Bourusse)**

a) De la val de Garona estant e de la plana se vetz fòrt plan **PENA BLANCA (1115m)**. S'i tròba l'entrada d'una caunha coneguda de totis los espeleològues. Es una de las entradas dins lo malhum hidrografic del massiu d'ARBÀS, malhum que Norbèrt CASTERET e d'autris, pus tard, ne faguèron la celebritat. Los ròcs de **PENA BLANCA** fan una crèsta que s'esperlonga fins al **MALH de BORUSSA (931m)**.

b) **Nòta lexicala:**

- **PENA** vòl dire **cap** dins una lenga pre-indo europèa ambe totis los senses d'aquel mot. S'es servat dins las lengas celticas. En occitan es viu en topografia (comprés pels locutors). Designa un **front de montanha**, sovent un **bauç calcari**.

- **MALH** vòl dire **ròc**. Es un mot occitan, catalan e aragonés, ambe las variacions foneticas que fan mestier per passar d'una lenga a l'autra.

- La traduccion basca de **PENA** = **CAP**, es **BURU**.

c) Èm dins lo sector de Palomèra.

La descripcion fisica dels lòcs nos mena a escriure **BURU + USA = BURUSA**; çò es **BORUSSA** en occitan. **USA** es analisat: **USU + A = USUA** Ph. O. III (p. 2222), ambe las variantas atestadas **UZA** e **USA**.

d) Arribam a:

BORUSSA = bauç (front de montanha) de la paloma.

⑧ **USSA (Husse)**

a) Dins la selva domaniala del Pic de Palomèra, a 2,5km al nòrd del pic, avèm: «**sommet de la Husse**» (1358m) e, 500m pus al nòrd: «**Col de la Husse**» (mapa I.G.N. 1947 O.T.).

Acabam d'explicar USSA. Se l'**ipotèsi** es bona, avèm:
Som de la Paloma e Pòrt de la Paloma

⑨ **SHUANTENH (UCHENTEIN)**

- a) **Shoantenh** es un vilatge de Biròs. La fòrma occitana se tròba dins P. P. (p. 41). **Uchentein** es la fòrma oficiala.
- b) Prepausam:
UXO + ANTA + EIN = UXOANTEIN; çò es: USHOANTENH
Ambe casuda de U iniciala arribam a: **SHOANTENH**.
ANTA es una varianta de: **ANDA** = pastural. Ph. O. I (p. 391).
D'aquí: **SHOANTENH** = **pastural de (la) paloma**.

⑩ **USENH (Uzein):**

- a) Lòc dit de la comuna d'ALHARTENH (illartein), a 1km al sud del vilatge. Un autre **UZEIN** se tròba en **Bearn**. M. G. I (p. 189). Veirem pus luènh que ALHARTENH es un nom bascoïde.
- b) Dins lo contèxte analisam:
UZO + EIN = UZEIN; USENH en ortografia occitana.
L'ortografia oficiala es un rebat de l'etimologia basca.
- c) D'aquí: **USENH** = **endreit de paloma**.
- d) M. Grosclaude cita doás fòrmas ancianas: **USENH** (1385) e **UZEIN** (carta de Cassini).
Sa conclusion es:
USEN = **nom d'òme gascon**, atestat en Bearn, e **sufixe -ENH**.
Fa venir **USEN** del **latin UTIUS/USIUS**, **probablament**.
- e) Causirem pas: basc o latin?

⑪ **URS**

- a) Es un vilatge de la val d'Arièja, cap-e-cap ambe LASSUR, en amont de Tarascon.
- b) La solucion es benlèu:

URSO = paloma (en basc) > **URS** (en occitan)

Doncas: **URS** = **paloma**

c) En 1111 trobam, en «latin»:

URSANTIO Veire P. P. (p. 44)

• En basc l'adjectiu: **(H)ANDI** = grand

D'aquí lo substantiu: **ANDI** = grand espaci

• Trobam exemples ont: **D** > **T**. Veire Ph. O. I (p. 343)

• Ph. OYHAMBURU ditz:

—O, vuèi sufixe mòrt, sembla indicar un lòc.

• Arribam atal a:

URSANTIO = **grand espaci de paloma**.

• **URS** n'es la reduccion, atestada en 1273: **URZ**. **URS**, revèrta lo basc **URZO**.

d) P. Pojada escriu: benlèu **URÇ**, sense causir aquela ortografia.

e) Avèm a Saurat, al-dessús e al nòrd de Prat Comunal:

f) **QUÈRA D'URS** = **Ròc de (la) paloma**

⑫ **USSAT**

a) Al sud de Tarascon, dins la val d'Arièja, avèm doás comunas:

USSAT e **ORNOLAC-USSAT dels BANHS**

Al dessús de **USSAT**, avèm **USSAT de NAUT** e puèi lo **Còl d'USSAT** (859m).

b) Una ipotèsi rasonabla es: **-AT** = **pòrt**. Alavetz, benlèu:

USSAT = **pòrt de (la) paloma**

* *

*

Çò estudiat nos mena a far remarcas foneticas. Las prumièras fan benlèu nasejar un critèri d'euskaritat.

Sus -IX; -ISH

Dins lo capítol : **La francizacion dels toponimes** avèm parlat de las errors e de las incoèrèncias. Volèm tornar sus un punt.

* *

*

En toponimia trobam pro sovent lo digrafe **-IX** aprèp vocala. **FOIX** n'es l'exemple emblematic. Dins l'istòria, e encara ara, costegèt d'autres causidas: **-YSH**, **-YS**, **-ISH**, etc.

La causida normativa es: **-ISH**, per se sarrar de **-ISS**, fòrma de l'occitan central. S'avèm casuda d'una vocala iniciala, escrivèm: **SH**.

La **realizacion fonetica** n'es:

[jš] en Savartés, Val de Massat, Val de Garbet, part de Seron

[š] (sense iòd) pus a l'oèst

Dos exemples:

FOISH = [fujš] (Foix)

SÈISH = [sɛš] (Seix)

Remarcas:

- 1) **SH** = [š] es diferent de **CH** = [č]
- 2) a) **-IX, X** (a l'**iniciala**) son la nòrma catalana e portuguesa
b) lo basc nòta: **X** = [š] e **TX** = [č]

3) A l'Edat-Mejana los matematicians notàvan R, pel latin **res**, la **causa** (i.e. la valor numerica) cercada.

En lenga araba lo mot es: **shai**, siá: **xai** ambe aquela ortografia iberica emplegada dins **Al-Andalus**.

D'aquí la notacion x, plan esandida en algèbra, ara dins lo mond entièr.

ETXE en toponimia nòstra

I. Introduccion

① Un cadun sap l'importància de l'ETXE dins la civilizacion basca. La trobam dins l'onomastica. Se «mesura» dins lo diccionari de PH. OYHAMBURU: 34 paginas de patronimes en ETXE, ambe variants nombrosas.

N'es atal dins tota la cadena pireneà. En occitan disèm: **OSTAL, OSTAU, MAISON, CASA**; en catalan: **CASA**. N'avèm un rebat dins la toponimia.

Cal dire que, en mai dels bastiments, l'OSTAL es una realitat familiara, sociala e economica, benlèu çò essencial.

Dins la zòna estudiada trobam las fòrmas occitanas mas tanben las fòrmas bascas.

② I trobam: **ETXE, ETXA** (en composicion); e las fòrmas ambe casuda de E iniciala: **TXE, TXA**.

N'anam estudiar las adaptacions a l'ortografia occitana.

Citarem exemples comengeses, en continuïtat, cap a l'òest, de nòstra zòna.

③ Los toponimes qu'anam estudiar ara son de dos tipès per çò qu'es de lor estructura:

- **ETXE + S**
- **S + ETXE**

Notam **S una raïç** – mai que mai basca. D'unes còps, çaquelà, S serà d'origina latina, rebat d'un temps de coabitacion de doás lengas sul meteís airal, avans la romanizacion totala.

SÈISH - SEIX

- ① SÈISH = [sɛʃ], SEIX es un vilatge bèl, gaireben una vilòta de la val de Salat.
- ② Piòts, en s'apiejant sul latin **Aquis Siccis** e sul francés **sèche**, i an vist: **eau sèche!** Veire: AN-A (p. 624).
Plan sovent se parla del latin **Saxum** = ròc, encara viu dins l'italian **sasso**.
- ③ J. Coromines estúdia longament dins dos tèxtes
—lo capítol, en espanhòl: **SASO, SARDA, SEIX, Voces topograficas del substrat**. J. C. II (p. 175-193)
—article **SAS** del D.C.E.L.C. VII (p. 705-710)
Vos i remandam. Prudentament escriu dins lo prumièr:
No me incombe decidir aquí si el nombre del pueblo de Seix en el Couserans (Ariège) tiene el uno o el otro origen (p. 191)
E dins lo segond:
Deixem sense decidir el cas del poble de Seix en el Coserans (p. 710)
- ④ Ne direm pas pus. Apondrem sonque que sembla clar que **Sèish** = [sɛʃ] es pas un derivat de ETXE. Trobaretz un autre **Sèish**, ortografiat en francés: **SEICH**, en Bigòrra.
M. Grosclaude nos ditz: benlèu del latin **saxum** = pèira, ròc. M. G. II (p. 270).

ORGEIX

- ① P. Pojada nos baila doás ortografias occitanas:
ORGEIS e **ORGEISH** e doás realizacions foneticas [urʒejʃ] e [urʒes]; la prumièra correspond a la segonda ortografia; la segonda correspondriá a l'ortografia: **ORGÉS**.
- ② Segon J. Coromines (veire J. C. IV p. 225) **ORGEIX** es una caco-grafia. L'article es en francés. J. Coromines parla de «**graphie fantaisiste**».
La fòrma occitana condreita es: **ORGÉS** = [urʒes].
Los equivalents grafic e fonetic catalans -tocam lo limit lingüistic d'occitan e catalan- ne serián: **ORGÈS** = [urʒes]
Rectifiqui un chic J. Coromines que de o dire tot dins una sola frasa destria mal los equivalents del francés: **-eois** que son: **-és** en occitan e: **-ès** en catalan.
- ③ Çò segur es qu'avèm pas un toponime derivat de ETXE.

Un afar de bòsques e d'ostals

- ① Dins Ph. O. III (p. 2047) avèm lo mot **SARA** e sas variantas: **XARA**, **ZARA** e **TXARA**.
Las definicions ne son:
en francés: bosquet, futaie, taillis, bocage
en espanhòl: bosquecillo, oquedal, monte tallar, soto, floresta.
Diriam: **bosquet**, **barta**, **fustada**, **bòsc**, **boscatge**,...
- ② En seguida de **ETXE** en toponimia nòstra, presentarem un estudi sus la preséncia de **TXARA**, occitanizat en **CHARA**.
Senhalam aquò tre ara que per d'unis toponimes podèm trantalhar entre la basi **TXA** = **ETXE** e la basi **TXAR(A)**. Direm cada còp la solucion pus credibla.

Dins Ph. O. II (p. 940) trobam **ECHAR**, coma varianta de ETXARTE = **ostal del mitan**.

Podèm pensar a far de **CHAR** un **ECHAR** ambe casuda de E iniciala.

Vos direm que cap dels CHAR encontrats sembla dintrar dins la categoria.

Toponimes de Savartés

Los qu'anam presentar ara son totis del tipe qu'avèm notat: S + ETXE.

I. ARBIÈCH

- ① Es una bòrda, a 921m d'altitud, sus la comuna de NHAUS (Niaux). Es sus un pòrt, punt bas de la separacion de las vals d'Arièja e de Vic-de-Sòs, al-dessús de las **caunhas de l'Ombriva e de Nhaus**. Es a mens de 1km de las comunas vesinas: LARNAT, MIGLÒS, ORNOLAC e USSAT.

F. GUILLOT parla de «**le Hameau d'Arbièch**» F. G. (p. 304)

F. GARRIGOU cita «**la métairie d'Albièch**» F. G. e H. F. (p. 25)

Dins Ph. O. I (p. 456 a 458) trobaretz fòrça variacions: ARB- / ALB-. Analisarem ARBIÈCH que es tanben la fòrma de l'I.G.N.

② **Analisi prepausada:**

AR + BI + ETXE > ARBIETX = ARBIÈCH en ortografia occitana

La **casuda** de E **finala** en fonetica romana es normala. Veire dins J. C. I (p. 122): -ATE > -AT. Veire tanben J.B. O. 2 (letra del 19.7.2016)

BI (varianta de BIGA) = **dos**

AR (reduccion de HARRI) = **ròc**

Arribam a:

ARBIÈCH = **ostal dels dos ròcs**

③ **autra solucion possibla:**

J.B. ORPUSTAN nos escriu (J.B. O. 3: letra del 24.2.2019)

Pour ARBIECH un ancien ARBIDE-ETXE, «maison du chemin pierreux» serait acceptable à côté de votre «maison des deux rochers».

④ Causirem pas.

II. CAPOLEG

① L'ortografia francesa, en -ET (**Capoulet**), es enganaira. Can prononciar: -EG = [eč], siá: -ETX, en ortografia basca.

② Nos apiejam sus l'article de J. Coromines:

«La survivance du basque jusqu'au bas Moyen-Âge. Phénomènes de bilinguisme dans les Pyrénées centrales» J. C. I (p. 93-152).

Nos interèssa, mai que mai, lo § j (p. 128-129). L'autor escriu:

«Oclusivas sordas entrans vocalas pòdon demorar sense sonorizacion.»

Nos aturam sus un exemple de P intervocalica (p. 128).

CAPUT FONTIS > CAPOFONTS; puèi, per dissimilacion:

CAPEFONTS.E, fin finala: CAPIFONTS.

Èm en Val Ferrera, a 26km al sud d'AULÚS, a 36km de CAPOLEG.

Los dos tròces del toponime son latins; un latin passat per una boca basca. D'aquí:

—**la P intervocalica**

—**O en finala de CAPO**

③ **Nòstra analisi:**

- En basc: **OLA** = **cabana**; o, sens derivat: **farga**
- ETXE es redusit a ETX, per casuda de E finala atòna, en prononciacion romana.

- D'aquí:
OLA + ETX > OLETX = OLEG en ortografia occitana
Doncas: cabana -o farga- de l'ostal.
Per: A + E > E, veire: A. A. (p. 7)
- CAPUT + OLEG > CAPO + OLEG = CAPOLEG
Per: O + U > U, veire A. A. (p. 7)
Arribam a:
CAPOLEG = Cap de la cabana (o farga) de l'ostal.
Ambe, per **CAP**, coma possibilitat **tot lo camp semantic** del mot: **extremitat, mètstre**, etc.

III. SALÈISH – SALEIX

- ① Vilatge al fons de la Val de Vic-de-Sòs, al-dessús de AUSAT (Auzat). I passa un camin que mena, a pè, dins la val de Garbet. Salèish es ara restacat a la comuna d'Ausat.
- ② Nos apiejam sus l'analisi de J. Coromines pels noms: SOUEIX (Ari-èja) e SOUEICH (Nauta-Garona). Veire: J. C. IV (p. 251). De mai lo nom es citat dins Ph. O. III (p. 2034).
Arribam a:
SALA + ETXE > SALEX = SALÈISH = [salɛjʃ]
Per: A + E > E, veire: A. A. (p. 7)
Avèm ja parlat de: ETXE > ETX > EX
La **dificultat** es l'aparicion de iòd davant X = SH = [ʃ].
- ③ Avèm un SALEISH, en Comenge, pè del Pic de l'Estelàs. Es ortografiat en francés: **SALEICH** (èm pas pus en tèrra foishenca) e se ditz: [saleʃ], sense **iòd** e es ambe **e barrada** e non pas ambe è dubèrt. Son doás variacions foneticas normalas de Savartés a Comenge.

④ SALA a un camp semantic pro larg:

SALA = ostal, ostal nòble, castelet, etc. veire: Ph. O. III (p. 2029).

D'aquí:

SALÈISH – SALEISH = Ostal de la Sala

Mantenèm lo mot sala, sense ne causir la valor precisa.

IV. TARTALECHE

① Es un lòc dit, a 1200m d'altitud, sus la comuna de VESTIAC (Bessiac), a 1,7km al nòrd del vilatge; a 3km al nòrd-èst de LUSENAC.

② **Prepausam l'analisi:**

TARTA + ALA + ETXE

ont:

TARTA = aibre jove o romec R. M.A. II (p. 269)

ALA = pastural R. M.A. I (p. 24)

Avèm ja parlat de A + A > A e A + E > E

③ Arribam a:

TARTALECHE = ostal del pastural dels aibres joves

Toponimes de Plantaurèl del sector Foish-Palhèrs

① Nos trobam dins una zòna plan interessanta. N'avèm parlat dins «Suls noms de rius» de Remarcas tecnicas generalas.

La preséncia de l'òme de Neandertal es provada fan ara 44000 ans (descubèrtas de 2019). La caunha del Portèl es una de las meravelhas de l'art rupèstre.

Geograficament èm sus transicions multiplas:

— Val de Caròl, cap al sud e cap a Arièja entrans Foish e Pàmias.

— Val de Lesa, cap al nòrd e cap a Arièja a Pinsaguèl.

Raras de Plantaurèl e de la plana; çò es los puèges basses que van d'Arièja a Garona.

Complexas dels parlars de transicion de gascon a lengadocian estudiat per P. Bèc.

Politicament, dins l'istòria, transicion del poder foishenc al poder tolosan.

Etc.

② Los toponimes estudiats son totis del tipe notat:

TXA + S; çò es en grafia occitana: **CHA + S**

I. CHAGRIN

① Es a Palhèrs, a 1km a l'oèst-nòrd-oèst del vilatge.

② Los dictionaris díson:

GRINA = —èrnha, taïnor, inquietud, lanha, etc
—passion, afogament

Veire: P. Ch. (p. 94); R. M.A. I (p. 367).

D'aquí:

ETXA + GRINA > TXAGRINA; çò es **CHAGRIN** en ortografia occitana e ambe casuda de A finala.

③ Prepausam doncas:

CHAGRIN = ostal de l'èrnha

II. CHALANS

① Es a **LANÓS**, comuna que tòca la de **Palhèrs**. Èm doncas en frontièra nòrd de la zòna «**bascoïda**» tala coma la vesèm. Es un vilatjòt, còsta un riu, sus un penjal virat cap al nòrd-èst.

② Trobaretz **LANS**, ortografiat tanben **LANZ**, dins Ph. O. II (p. 1479). Es una de las variantas de **LAINAZ** (p. 1518). Veire tanben los derivats bastits sus **LANZA** (p. 1536-1537). Dins los dictionaris

trobam **LANTZA**. Veire: R. M.A. I (p524-525) e P. Ch. (p. 151; p. 300; p. 382).

③ Lo **camp semantic** n'es a mai d'una entrada:

- a) **bruma, bruma bassa, gelibre**
- b) **garait, èrm, devesa, bosiga**
- c) **endreit que s'i bigòssa, fotja, fosega**

④ La solucion a) pòt convenir que **quitam Plantaurèl per la plana, region de bruma bassa**. De mai avèm un **riu** e l'endreit es **virat cap al nòrd-èst**.

Las solucions b) e c) pòdon tanben convenir. Avèm **Artigat** a 1,5km al nòrd de **Chalans** e **Les Bosics** (Bouzics), al sud, a 400m. **Bosic** es un equivalent de **Artiga**.

⑤ Farem doncas doás ipotèsis, sense causir entre elas:

CHALANS = ostal de bruma bassa

o ben:

CHALANS = ostal de l'artiga

⑥ **Nòta:**

CHALANS es ortografiat **CHALANT** dins l'annuari de l'Arièja de 1905.

III. CHANAU

① Es un ostal d'Aigas-Juntas, al-dessús del riu Argentat, afluent en riba dreita de Lesa.

Los plects de Plantaurèl fan de la zòna un nos geografic e administratiu. Avèm **tres aiga-vèrses** : **Rosièrs** e **Argentat** cap a Lesa; **Caròl** cap a Arièja. **Chanau** es a dos passes de las comunas de **Baulon, Casals** (Cazaux), **Lobens** e **Montagut**.

Avèm caunhas, pèrdas de riu, resurgéncias, etc.

② **Nòstras analisis:**

N'anam presentar tres, mai, una quatrena mens credibla, sense causir.

a) Lo basc ten **diminutius** en: -NO ~ -TO ~ -KO ~ etc. Ph. O. I (p. 118)

AU: A e AU son articles afirmatius e pronomes demonstratius. Veire R. M.A. I (p. 103, colomna 2).

Alavetz:

(E)TXA + NO = TXANO = **ostalet**

TXANO + AU = TXANAU; ortografiat CHANAU en occitan

Fin finala:

CHANAU = L'ostalet

Per -O + AU > AU vos remandi a P. L. (p. 30 n° 72).

Nòta:

TXANO, escrit **CHANO**, se tròba dins Ph. O. II (p. 962) a l'article ETXETO; veire tanben p. 960.

b) Podèm dire:

- **ETXAO** = ostalet. Veire Ph. O. II (p. 938)
- **AO > AN**, davant vocala. Veire R. M.A. II (p. 63).

D'aquí:

(E)TXAO + AU > **TXANAU** = **l'ostalet**, que es escrit: **CHANAU** en occitan.

c) **Autra possibilitat:**

- Avèm:

ANO = ANU = noiridura pel bestiar. Veire R. M.A. I (p. 46 e 48).

- D'aquí:

(E)TXA + ANO + AU = **TXANAU**; çò es: **CHANAU**

Per: A + A = A, veire A. A. (p. 7). Per - U + AU = AU veire a).

- Arribam atal a:

CHANAU = ostal del pasturatge, del pastenc, del pastural o encara: **CHANAU = ostal de la pastura**

d) **Quatrena possibilitat:**

Es mens credibla, me sembla. Podèm pensar a un toponime **mixte**, mitat basc, mitat occitan, ambe: (E)TXA = **CHA** = **ostal** e l'adjectiu: **NAU** = **NÒU**
Arribam a **CHANAU** = **ostal nòu**

IV. CHARAMAU (Chameau)

① Es a **Lobens**.

A 1,5km al nòrd-èst de «Chameau» avèm un ostal batejat «Micouleau», sus la comuna de Crampanha (Crampagna). Veire mapa I.G.N. 2146 O.

Aquò es un vestit francimand per l'occitan **MICOLAU**. Trobaretz dins lo libre de P. Pojada P. P. M.P d'autris exemples de **EAU** per transcriure **AU**. Pagina 109 trobaretz:

Beumat, Beauzelle, Beuteville, Beauville per: **Baumat, Bau-sèla, Bautavila, Bauvila**.

Disèm doncas: «Chameau» es **CHARAMAU**.

② **Analisi:**

Partam de: (E)TXA + ARAM + AU ambe:

ARAM = val e çò autre ja vist. Arribam atal a **CHARAMAU** = **L'ostal de la val**.

Charamau es a costat del **Riu del Pont** e de la bòrda dita **Le Pont** (ambe l'article foishenc **le**).

V. CHARMOLA (Charmoule)

① Es a **Montagut de Plantaurel** un vilatjòt quilhat sus una nautor, al-dessús de **Rosièrs**, un afluent de Lesa. Èm a 6km de **Charamau**.

② **Nòstra analisi:**

Avèm **ARMOL** = peiregal (al mitan d'un terren). Veire R. M.A. I (p. 68). La topografia del lòc nos mena a escriure:

(E)TXA + ARMOL + A = TXARMOLA, çò es: CHARMOLA

Avèm ja parlat de **A + A = A**. veire A. A. (p. 7).

A es lo sufixe que correspond a l'article definit.

③ Doncas:

CHARMOLA = L'ostal del peiregal

VI. CHAROLAU (Charouleau)

① Per sa tèsi P. Bèc enquistèt a Montagut de Plantaurèl. Es una domaisèla **Charouleau** (20 ans en 1954, nos ditz P. Bèc) que faguèt la traduccion de la Parabòla del filh prodigue.

Coma los patronimes basques son plan sovent toponimes e, entre elis, noms d'ostals avèm estudiat aquel nom.

Clar que podèm pas préner en compte una descripcion precisa d'un lòc. Farem sonque una analisi lingüistica del nom.

② **Nòstra analisi:**

a) CHAROULEAU deu èstre CHAROLAU en occitan.

b) Dins Ph. O. I avèm AROLA (p. 473) dins l'article ARRO(A).

c) ARRUA correspond a: ascla, barranc, comba, frau, garganta (en geografia), etc.

d) Prepausam:

(E)TXA + AROLA + AU. Sabèm que **A + A = A**. Veire A. A. (p. 7)

D'aquí: TXAROLAU; çò es CHAROLAU.

e) Doncas:

CHAROLAU = L'ostal del barranc, de la coma, de la garganta, etc.

Aquò es geograficament possible. Per exemple **LE PAS DEL RÒC** ont Lesa trauca lo plec màger de Plantaurèl es una garganta. Escrivèm: **coma, le fòrmas localas de comba e lo.**

Sector Saurat - Massat

Anam analizar dos toponimes, un a Saurat, l'autre a Bossenac, dins la val de Massat. Per elis prepausam ipotèsis, pas mai.

I. CHACRABA

- ① Es un bastiment, a l'ubac, a 800m al sud del lòc dit Les Marres, de l'autre costat de la val, a 1000m d'altitud.
- ② Nòstra ipotèsi ne fa un nom en situacion de bilingüisme: basc e occitan. Prepausam:
(E)TXA + CRABA
basc occitan
CHACRABA = ostal de (la) craba

II. CHALABRAT

- ① Es un bastiment, pels bòsques, a 2,5km al nòrd de Massat, sus la comuna de Bossenac, a 950m d'altitud.
- ② Dins lo diccionari de Azkue avèm:
LABA = 1) çò planièr R. M.A. I (p. 514)
 2) forn
e d'aquí :
LABAR = 1) —bòrd de precipici R. M.A. I (p. 515)
 —Tèrra costiera
 2) lenha menuda per forn
Lo sens 1) se retròba dins Ph. O. II (p. 1512) a LABARRA, ambe la fòrma LABAR.
Lo contèxte nos mena a preferir lo sens 2).
- ③ Dins Ph. O. III trobam, a l'article LABRESTEGUI la reduccion:
LABAR- > LABR-

④ Nos mena a prepausar l'analisi:

(E)TXA + LABRA + AT

ostal + lenha menuda pel forn + lòc de.

Sabèm que A + A = A. Arribam a:

TXALABRAT, çò es: **CHALABRAT** en ortografia occitana. Doncas:

CHALABRAT = ostal, lòc de lenha menuda pel forn

Benlèu: ostal de boscatièr, de lenhaire?

SOEISH - SOUEIX

① N'avèm quatre, al mens, dins nòstre airal:

a) un dins la **val nauta de salat**, ortografiat **SOUEIX**, ambe la grafia «foishenca»: -IX.

b) dos sus la **comuna d'Era'Scura (Lescure)** a l'èst de Sent Guironç, ortografiats tanben **SOUEIX**.

— Lo prumièr es a 700m al sud-sud-èst del vilatge, al ras de la comuna de Rimont. Avèm:

Soueix du Baup (mapa I.G.N. 2047 OT)

e **Soueix de Baup** (AN-A; p. 571)

Nòta: Baup es una cacografia per **Bau** o, melhor, **Vau**.
Veire F. B. (p. 72 e p. 77)

— Lo segond es a 3km a l'èst-nòrd-èst del vilatge, a 2km al nòrd de Rimont. Avèm:

Soueix des Bartes (mùapa I.G.N. 2047 OT)

Soueix-de-las-Barthes (AN-A p. 571)

un en **Comenge**, a 8km al sud de Sent Gaudenç ortografiat **SOUEICH**.

J. Coromines nos ditz que la prononciacion es [sueš], sense iòd e ambe e barrada pel prumièr e pel quatern.

P. Pojada escriu [suěš] pel prumièr e [sueš] pel quatern. Veire J. C. IV (p. 251) e P. P. M.P (p. 40 e p. 63).

J. Coromines ne senhala d'autris, d'ortografias diversas, en Bearn e en Catalonha. J. C. IV (p. 251).

② Per totis J. Coromines ditz:

Probablament basc SU -E(T)XE = maison à feu, maison à foyer, habitée. J. C. IV (p. 251)

Toponimes de Vathlonga

I. CHABORETS

① Chaborets (Chabourets) se tròba a 1,7km de Cescau, a l'èst e un chic sud; al sud-èst del Còl d'ESPIAU, a 780m d'altitud. Es gaireben sul limit de las comunas de Cescau e Angomèr (Engomer). Chaborets es un bastiment.

② Nòstra analisi:

Dins Ph. O. II (p. 951) avèm ETXEBURU > **CHABURU**.

Dins Ph. O. I (p. 732): BURU + EBA > BUREBA e (p. 754): BURU + ETA > BURETA, exemples de: U + E > E.

Dins Ph. O. I (p. 116): ET es una varianta de ETA = **endreit de**.

Dins Ph. O. I (p. 119): (T)Z = **lòc, emplaçament**.

③ D'aquí:

CHABURU + ET + (T)Z > **CHABURETZ**, çò es en ortografia occitana: **CHABORETS**. E: **CHABORETS** = **endreit del cap de l'ostal**.

Ambe per **cap** un camp semantic possible larg (coma **buru** en basc).

II. CHARCAUBUN

L'avèm analisat dins los toponimes en **BU(N)**.

Avèm prepausat:

CHARCAUBUN = **ostal de la nautor peirosa**

En Comenge vesin

I. CHAÛM

- ① L'analisi se tròba dins J. C. IV (p. 243). J. Coromines part de UNE = GUNE = emplaçament de. Ph. O. I (p. 117).

Alavetz avèm:

E(T)XA + UNE > XAÛNE > CHAÛM en ortografia occitana.

CHAÛM = emplaçament de l'ostal

- ② Ph. OYHAMBURU prepausa tanben una segonda solucion: UNE varianta de ONA = bon. Ph. O. I (p. 117) e doncas:

E(X)XAUNE = E(T)XAONA = ostal bon Ph. O. II (p. 936)

CHAÛM = ostal bon

II. CHEIN – SHENH

- ① **CHEIN-DESSUS** es a 3km al nòrd-oèst d'Arbàs. P. Pojada ortografia **SHEN** lo nom en occitan. Avèm ja explicat perque **SHENH** sembla melhor. J. Coromines parla tanben de la terminason -ENH. Veire J. C. IV (p. 244).

- ② Dins Ph. O. I (p. 113-114) avèm doás possibilitats per -EIN: varianta de AIN:

–EIN = endreit de

–EIN = AIN varianta de GAIN = nautor

D'aquí:

CHEIN = CHATEIN = endreit de l'ostal

CHEIN = ostal sus la nautor

Lo passatge de TX a X en basc es conegut. En occitan es : CH > SH

- ③ Doncas:

SHENH = lòc de l'ostal

o: SHENH = ostal sus la nautor

- ④ Dins Ph. O. II (p. 951) avèm lo patronime **CHAIN** dins las variantas de **ETXEGAIN = ostal sus la nautor.**
- ⑤ Dins «Palomas, palomas» prepausèri una altra analisi. L'abandonèri en seguida del corrièr de J.B. Orpustan (corrièr del 24.02.2019) e de la lectura de J. Coromines.

III. LARREISH – LARREIX

- ① Una **cabana** e un **bòsc**, a 1,5km al sud de **Cagire** e a 4,5km de **Jusèth d'Aisaut** (Juzet-d'Izaut). I mena ara una rota forestièra. Son sus la mapa I.G.N. 1947 OT.
 Son citats dins lo «**Bulletin de la Société méridionale de Spéléologie et de Préhistoire** de genièr de 1976 (p. 63-67; mapa p. 30; tablèu p. 31).
- ② Sabèm que:
LARRA ~ LARRE = landa, pastoral, prada, ... Veire Ph. O. II (p. 1541); R. M.A. I (p. 527 e p. 528).
 Ambe: **A + E > E**, o: **E + E > E**. (veire A A. p. 7) e casuda, en lenga romana, de E finala avèm:
LARRA/E + E(T)XE = LARREXE > LARREX, çòp es: **LARREISH** en ortografia occitana.
 Arribam a:
LARREISH = ostal de la landa, o: del pastoral, de la prada.
- ③ Larreish es a l'**aurièra** de la selva e del pastoral. S'i tròban una **font** e un **abeurador**.

Remarca

Non èm pas dins una mecanica algebrica. Ambe SEIX e ORGEIX avèm vist que **-EIX non es pas necessàriament ETXE.**

Ara anam veire que **CHA-** en toponimia pòt èstre **diferent de ETXA.**

Un segond libret segrà lèu...